

Raport social al ICCV 2020

Pandemia și standardul de viață

Politici de protecție socială

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Academia Română

Aprilie 2020

Pandemia și standardul de viață. Politici de protecție socială

Institutul de Cercetare a Calității Vieții

Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”
Academia Română

București
25 aprilie 2020

Prezentul raport este elaborat de un grup de cercetători din ICCV.

Raportul nu exprimă punctul de vedere al Institutului de Cercetare a Calității Vieții, ci al autorilor.

Mai multe informații despre ICCV și rezultate din activitatea de cercetare se pot găsi pe site-ul iccv.ro.

Raportul mai este disponibil pe site-ul ICCV, platforma România Socială și pe Biblioteca Virtuală de Sociologie.

Autori	Contribuție în raport
Daniel Arpinte	3.2
Sorin Cace	2, 3
Simona Mihaiu	5.2
Iulian Stănescu	1, 2, 3, 4, 5.1, 5.3
Simona Stănescu	1.2, 3.2, 5.1, 5.2
Sebastian Țoc	1.2, 2, 3.2

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin exclusiv autorilor.

Instrucțiuni pentru citare: ICCV. 2020. *Pandemia și standardul de viață. Politici de protecție socială*

Autorii mulțumesc tuturor acelor care au contribuit la realizarea acestui raport cu observații și comentarii pe manuscris.

Cuprins

Cuprins	4
Lista abrevierilor	5
Lista tabelelor	6
Lista figurilor	6
Principalele probleme tratate și recomandări	7
Introducere	9
1. Considerații generale.....	10
1.1. Lecții și probleme din crizele ultimului secol.....	10
1.2. Premise economice și de politică socială.....	12
2. Veniturile populației în contextul pandemiei	19
3. Sistemul de protecție socială	23
3.1. Asigurările sociale	23
3.2. Asistența socială	25
4. Relansarea economiei și finanțarea protecției sociale în condițiile de creștere a deficitului public.....	33
4.1. Finanțarea externă a deficitului	33
4.2. Impozitul de solidaritate	35
4.3. Politici privind pensiile și salariile.....	36
5. Starea de urgență și controlul social: aspecte sociale	37
5.1. Distanțarea fizică și socială.....	37
5.2. Configurația infracțiunilor, limitele controlului social	38
5.3. Menținerea sprijinului populației pentru măsurile de combatere a pandemiei	40
Note și surse bibliografice.....	42

Lista abrevierilor

AT	Austria
BE	Belgia
HR	Croația
DE	Danemarca
FI	Finlanda
FR	Franța
DK	Germania
GR	Grecia
IE	Irlanda
IT	Italia
LE	Luxemburg
NL	Olanda
PT	Portugalia
ES	Spania
SE	Suedia
UK	Marea Britanie
CY	Cipru
CZ	Cehia
EE	Estonia
HU	Ungaria
LV	Letonia
LT	Lituania
MT	Malta
PL	Polonia
SK	Slovacia
SL	Slovenia
BG	Bulgaria
RO	România
UE	Uniunea Europeană
UE 28	Statele membre ale Uniunii Europene între 2007-2019
AJOFM	Agencia Județeană de Ocupare a Forței de Muncă
ANAF	Agencia Națională de Administrare Fiscală
ANP	Administrația Națională a Penitenciarelor
BCE	Banca Centrală Europeană
BEI	Banca Europeană de Investiții
BERD	Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare
BIRD	Banca Mondială
BNR	Banca Națională a României
CNPP	Casa Națională de Pensii Publice
Covid-19	Noul coronavirus; sindrom respirator viral cauzat de coronavirusul sindromului respirator acut sever 2 (SARS-CoV-2)
DGASPC	Direcția Generală de Asistență Socială și Protecție a Copilului
Eurostat	Institutul European de Statistică
FMI	Fondul Monetar Internațional
INS	Institutul Național de Statistică
ISR	Indicatorul social de referință
ITM	Inspectoratul Teritorial de Muncă
MAI	Ministerul Afacerilor Interne
MApN	Ministerul Apărării Naționale
MMPS	Ministerul Muncii și Protecției Sociale
OUG	Ordonanță de Urgență
POS	Dispozitiv ce permite, prin mijloace electronice, preluarea, stocarea și transmiterea de informații privind plata prin card
VMG	Venitul minim garantat

Lista tabelelor

Tabel 1. Contracte de muncă cu durată determinată sau cu timp parțial de lucru.....	17
Tabel 2. Ponderea în PIB a remunerației angajaților în state membre UE 2008-2019.....	19
Tabel 3. Structura relativă a veniturilor totale ale populației în anul 2018	21
Tabel 4. Ponderea gospodăriilor care nu au putut efectua la timp unele cheltuieli	22
Tabel 5. Cămine pentru persoane vârstnice, publice și private.....	29
Tabel 6. Investiții BEI în Europa Centrală și de Est 1977-2020	35

Lista figurilor

Figura 1. Dinamica indicelui câștigului salarial real în urma recesiunilor de după 1990.....	11
Figura 2. Dinamica pensiei medii reale în urma recesiunilor de după 1990	11
Figura 3. Ponderea veniturilor fiscale în PIB, state membre UE - 2018.....	13
Figura 4. Deficitul public al României 2016-2020	13
Figura 5. Ponderea în PIB a cheltuielilor publice pentru sănătate și educație - 2018	14
Figura 6. Ponderea cheltuielilor publice totale în PIB, state membre UE - 2018.....	15
Figura 7. Ponderea cheltuielilor publice sociale în PIB, state membre UE - 2018	15
Figura 8. Structura relativă a veniturilor bănești ale populației 1995-2018	21

Principalele probleme tratate și recomandări

Principalele obiective ale raportului:

- identificarea efectelor asupra standardului de viață cauzate de pandemia Covid-19
- propunerea unor politici de răspuns

Raportul începe cu **lecții** și **probleme din crizele precedente**

- una dintre lecții: revenirea la puterea de cumpărare de dinaintea crizelor a salariilor și pensiilor durează cel puțin o jumătate de deceniu în România
- perioada cea mai dificilă pentru standardul de viață va urma abia după ce criza medicală va trece sau se va reduce
- premisele economice și de politică socială conturează un context dificil pentru politicile de răspuns și constrângerile la care acestea trebuie să facă față

Veniturile populației sunt analizate pe cele două componente: venituri primare și venituri din redistribuire. Temele tratate includ:

- efectele modelului economic al României asupra veniturilor primare
- distribuția veniturilor, în special cele salariale: inegalitățile de venituri, riscul de sărăcie
- grupurile sociale ale căror venituri sunt afectate de pandemie

Asigurările sociale acoperă circa 75% din sistemul de protecție socială din țara noastră.

Principalele recomandări din raport:

- creșterea indemnizației de șomaj la 1.000 lei pe lună (75% din salariul minim net), în mod excepțional, pentru următoarele 3-6 luni
- (re)introducerea contribuției sociale de șomaj
- universalizarea accesului la sistemul public de asigurări de sănătate
- (re)introducerea plății contribuției sociale de sănătate pentru pensionarii cu venituri mai mari de 3.200 lei lunar

În ce privește **asistența socială**, a doua componentă a sistemului de protecție socială., raportul identifică principalele puncte slabe ale sistemului de beneficii și de servicii sociale, precum și noile grupuri vulnerabile în contextul pandemiei.

Principalele recomandări se referă la:

- beneficiile sociale
  - creșterea ajutorului social pentru asigurarea venitului minim garantat (VMG) la 1.000 lei pe lună (75% din salariul minim net) per beneficiar/petent, în mod excepțional, pentru următoarele 3 luni

- suplimentarea fondurilor pentru ajutoarele de urgență ale primăriilor pe 3 luni
- revizuirea legii asistenței sociale în vederea întăririi protecției sociale în anii dificili ce vor urma (măsură pe termen mediu)
- elaborarea strategiilor sectoriale din domeniul social pentru 2021-2027: documentele să fie regândite de la zero, pe baza noilor realități

Problema deficitului este tratată prin prisma necesității de a indica sursele de finanțare pentru relansarea economiei și susținerea protecției sociale. Principalele recomandări vizează:

- finanțarea externă a deficitului
  - demersuri politice intense la nivelul UE pentru susținere economică
  - inițierea, de urgență, de negocieri cu FMI pentru un acord de împrumut
  - negocieri pentru acorduri de împrumut cu BEI, BERD și BIRD, alte surse pentru finanțarea unor investiții publice care să stimuleze relansarea economiei
- impozitul de solidaritate
- politici privind pensiile și salariile
  - abrogarea sau prorogarea legii pensiilor adoptate în 2019; indexarea punctului de pensie cu valoarea inflației
  - legea salarizării unitare: creșterea de salarii doar pentru a compensa rata inflației
  - reintroducerea unei grile naționale unitare de salarizare pentru administrația locală

Combaterea răspândirii pandemiei are un efect evident asupra standardului de viață.

Principalele recomandări și probleme tratate includ:

- plata prin internet a utilităților și a întreținerii, inclusiv pentru vârstnici de către rude
- creșterea disponibilității POS-urilor la comercianți (inclusiv piețe)
- infracțiuni specifice perioadei, limite ale controlului social
- menținerea sprijinului populației pentru măsurile de combatere a pandemiei și menținerea normelor de distanțare fizică și socială
  - îmbunătățirea campaniei de informare #stațiacasă
  - formularea unei strategii pentru ieșirea din starea de urgență (exit-strategy)

Introducere

Principalele obiective ale raportului de față sunt identificarea efectelor sociale cauzate de pandemia de coronavirus (Covid-19) și propunerea unor politici de răspuns.

România se confruntă, în paralel, cu două crize: prima, criza medicală, ce ține de evoluția și dinamica pandemiei, a cărei durată rămâne imprevizibilă. A doua criză este de natură economică. Spre deosebire de cea medicală, care produce efecte imediate, criza economică are implicații sociale care încep să se resimtă și vor fi vizibile pe termen imediat și mediu.

În raport sunt tratate două tipuri de probleme: (1) probleme socio-economice, cauzate de pandemia de coronavirus și (2) probleme structurale ale societății românești. În perioada de creștere economică din ultimul deceniu, acestea din urmă au fost, în bună parte, trecute în plan secund. Sub șocul pandemiei, problemele structurale își vor (re)face resimțită prezența și vor deveni din ce în ce mai presante.

Pentru a ne face o idee despre ce ne așteptăm în plan economic și social în această perioadă foarte dinamică, raportul pornește de la lecțiile crizelor prin care a trecut România. Contextul dificil de la începutul anului 2020 schimbă perspectiva asupra politicilor de răspuns și constrângerilor la care trebuie să facă față.

O parte dintre veniturile populației sunt deja afectate de pandemie. Vorbim, în principal, despre veniturile primare, care s-au redus în mod vizibil. În raport sunt analizate și veniturile din redistribuire și principalele probleme ale celor două componente ale sistemului de protecție socială: asigurările sociale și asistența socială. Pentru fiecare dintre acestea sunt formulate recomandări de politici sociale.

O problemă complexă a crizelor prin care a trecut România ține de finanțarea deficitului public, respectiv de finanțarea relansării economiei și a susținerii protecției sociale. Raportul oferă recomandări și în această direcție. Comportamentele sociale în contextul stării de urgență, controlul social și câteva situații specifice (utilizarea sistemelor electronice de plată, penitenciarele) sunt tratate în ultima parte.

În funcție de orizontul de timp al măsurilor propuse, cititorul va găsi două tipuri de recomandări: cele imediate și cele pe termen mediu și lung. De asemenea, unele dintre problemele abordate sunt însoțite de recomandări, iar pentru altele sunt prezentate doar opțiunile sau posibilele direcții de acțiune.

1. Considerații generale

1.1. *Lecții și probleme din crizele ultimului secol*

Experiența trecutului ne arată cum a reacționat România la situațiile de criză și este utilă pentru a ne face o idee despre ce ne putem aștepta în plan economic și social. În ultimul secol, România a trecut prin mai multe crize economice: (1) marea criză din 1929-1933; (2) anii 1940 și 1950 - perioada de război, foametea din 1945-1947, reconstrucția postbelică; (3) anii 1980, marcați de plata datoriei externe; cele două recesiuni ale tranziției, (4) 1990-1992 și (5) 1997-1999; (6) recesiunea din 2009-2010.

Dincolo de trăsăturile specifice, toate aceste crize au și unele comunalități¹:

1. recesiuni adânci, cu scăderi masive ale standardului de viață al populației și perioade lungi până la recuperarea nivelului dinaintea izbucnirii crizei;
2. capacitatea redusă a economiei de a rezista la șocuri² și de a susține o plasă de siguranță socială pe termen mediu și lung; aceasta derivă și din poziția periferică a României în economia mondială și din slăbiciunile structurale ale economiei;
3. perioada cea mai dificilă din punct de vedere social - cea a degradării calității vieții populației - nu este cea imediat următoare șocului economic, ci se manifestă în timp; pentru populație, perioada „curelilor de sacrificiu” durează ani de zile;
4. decalajul în timp între punctul cel mai de jos al căderii economiei și, respectiv, punctul cel mai de jos al degradării standardului de viață; economia își revine mai repede decât standardul de viață;
5. deteriorarea finanțelor publice prin deficite mari și creșterea datoriei publice, determinate de căderea economiei; greul efortului de reducere a deficitului și de plată a datoriei este suportat de generațiile active la acel moment, nu de cele viitoare;
6. populația României este cea care a suportat o parte disproporționat de ridicată a costurilor economice și sociale ale crizelor; cu alte cuvinte, aproape fiecare generație a cunoscut o perioadă „de sacrificiu”; costurile au fost inegal distribuite, apăsând îndeosebi pe umerii celor cu venituri medii și mici.

Experiența celor trei perioade de recesiune din ultimii 30 de ani - care au fost resimțite de cel puțin două treimi din populația adultă actuală - ilustrează punctele de mai sus. În Figura 1 și Figura 2 de mai jos este prezentată dinamica indicelui câștigului salarial real (salariul nominal mediu net, în termen reali) și, respectiv, a pensiei medii reale în perioada recesiunilor 1990-1992, 1997-1999 și 2009-2010. În fiecare dintre figuri, valoarea de la care se pleacă este 100, respectiv cea din anul precedent declanșării recesiunii, iar revenirea peste valoarea de 100 înseamnă recuperarea puterii de cumpărare a salariului mediu, respectiv a pensiei medii, din perioada de dinainte de criză.

Figura 1. Dinamica indicelui câștigului salarial real ca urmare a recesiunilor de după 1990

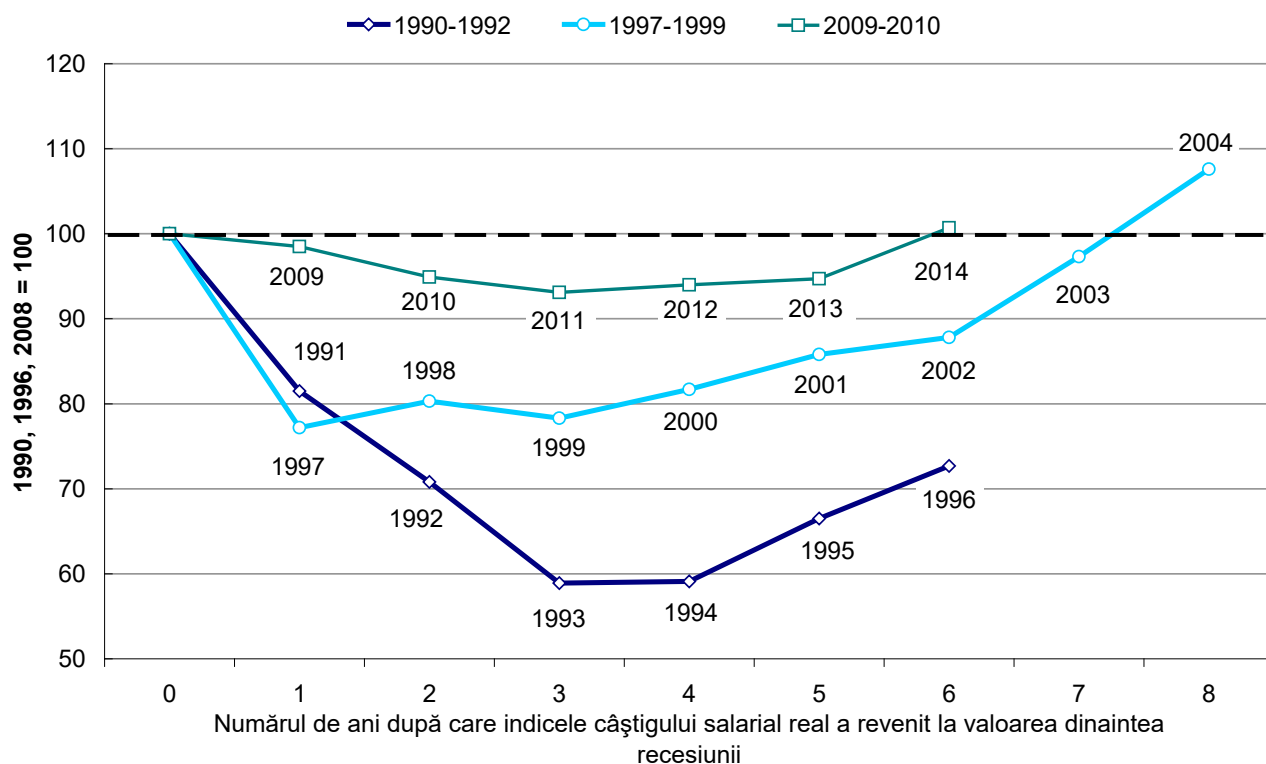
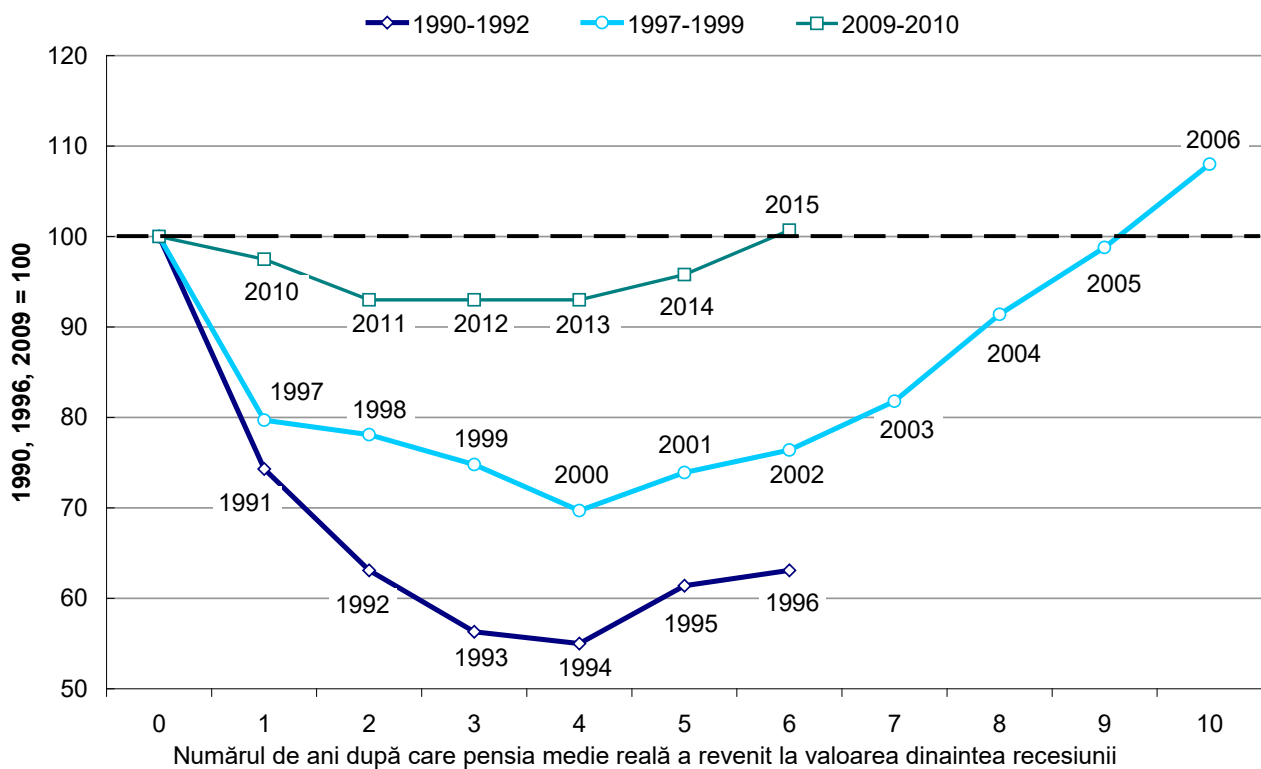

Figura 2. Dinamica pensiei medii reale ca urmare a recesiunilor de după 1990

Sursa: Anuarul Statistic al României 1990-2019

Conform datelor din Figura 1 și Figura 2, numărul de ani necesar pentru a reveni la situația de dinainte de criză a excedat simțitor durata în ani a recesiunilor. În plus, numărul de ani necesar revenirii la puterea de cumpărare de dinainte de criză a fost unul ridicat: 6 ani în cazul recesiunii începute în 2009, 8-10 ani pentru cea începută în 1997. În cazul recesiunii din 1990-1992, revenirea salariului mediu și a pensiei medii la valoarea din 1990 a fost întreruptă de o nouă recesiune. Nivelul dinaintea crizei a fost atins abia după 17 ani în cazul salariului mediu și 18 ani în cazul pensiei medii.

Așadar, pe baza experienței privind crizele, putem afirma că:

1. *perioada cea mai dificilă pentru standardul de viață va urma după ce criza medicală va trece sau se va reduce; la momentul aprilie 2020, populația se raportează încă, psihologic, la nivelul veniturilor din februarie-martie, nu la privațiunile din viitor;*
2. *consecințele socio-economice ale pandemiei asupra calității vieții românilor vor domina cel puțin prima parte a deceniului 2020-2030.*

Particularitatea situației actuale constă în faptul că, pentru prima dată, experimentăm o criză care își are originea în sănătate.

1.2. Premise economice și de politică socială

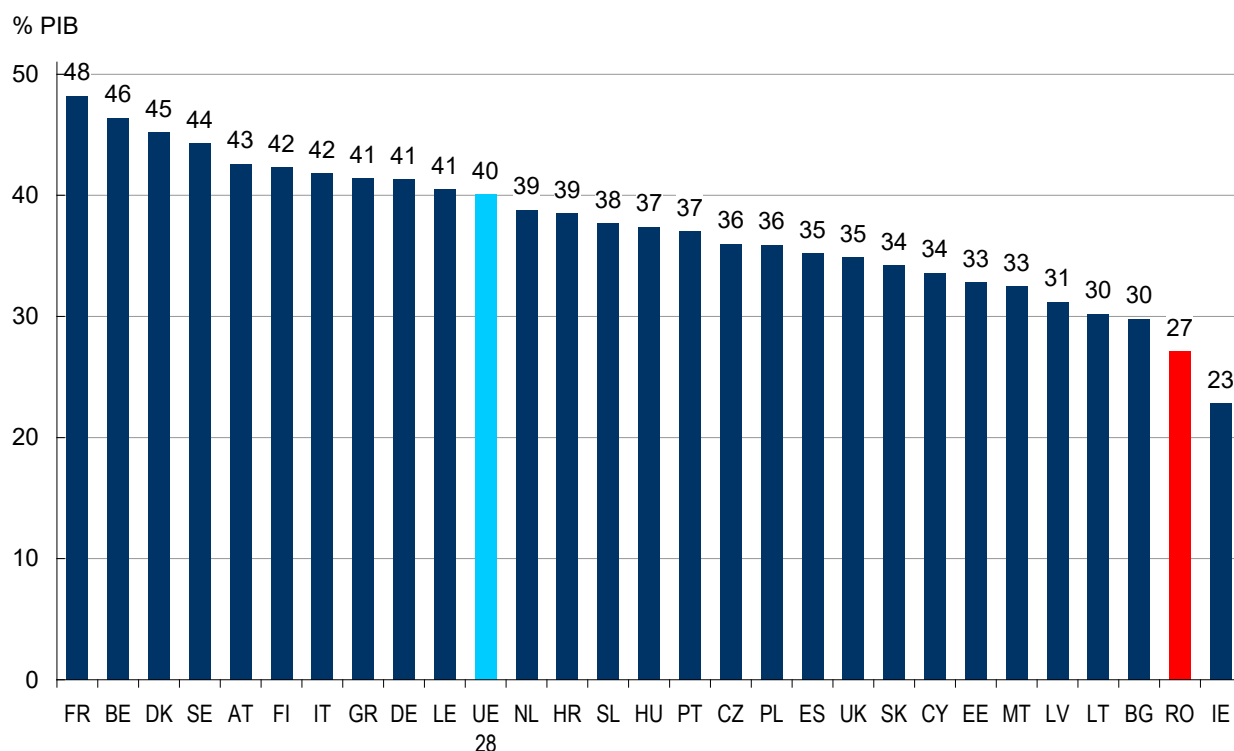
Venituri fiscale scăzute, printre cele mai mici din UE

Opțiunea pentru un model de cheltuieli publice - inclusiv cheltuieli sociale - divergent față de Europa Occidentală are la bază un nivel foarte redus al veniturilor fiscale. În cazul României, veniturile fiscale sunt printre cele mai mici din UE și cu mult sub celelalte țări din regiune (Figura 3). Cea mai mare parte a veniturilor fiscale provine din impozitarea muncii (contribuții sociale, impozit pe venit) și a consumului (TVA, accize). Spre deosebire de Europa Occidentală, capitalul și proprietatea sunt impozitate într-o măsură mult mai mică. Și acest fapt ne plasează pe o traiectorie divergentă față de restul statelor membre UE, mai degrabă spre un profil de lumea a treia, cu stat slab, disfuncțional. Motivele principale ale nivelului foarte redus al veniturilor fiscale țin de dimensiunea economiei subterane, de capacitatea slabă de colectare a ANAF și de arhitectura impozitării din România. O altă deosebire a României față de Europa Occidentală constă în renunțarea la impozitarea progresivă a venitului global.³

Deficitul public deja mare la momentul intrării în criză

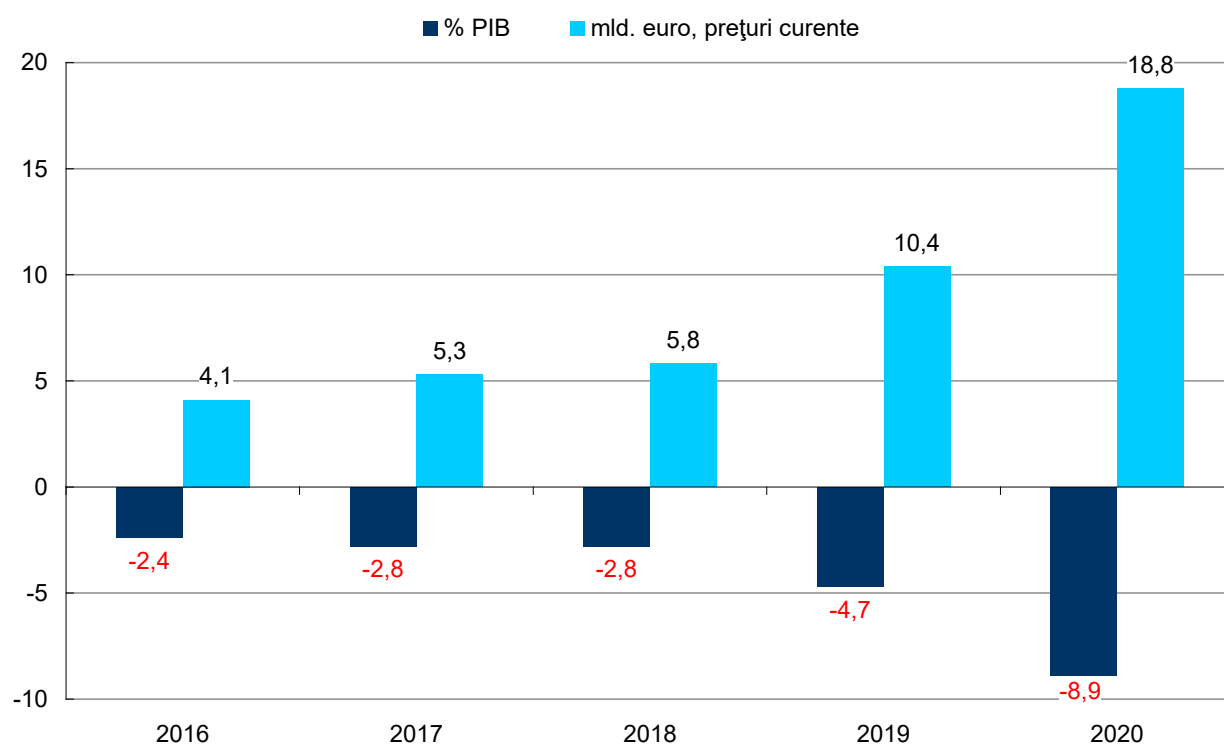
România este pe punctul de a intra într-o nouă recesiune, în condițiile în care bugetul general consolidat se afla deja într-o stare de tensiune determinată, în principal, nu de nivelul cheltuielilor publice, ci de ponderea extrem de scăzută a veniturilor fiscale. Fatalmente, și această criză medicală ne prinde „nepregătiți”, expuși riscurilor. La finele anului 2019, deficitul public a urcat la 4,6% din PIB, echivalentul a peste 10 miliarde de euro (Figura 4).

Figura 3. Ponderea veniturilor fiscale în PIB, state membre UE - 2018

Sursa: Eurostat, Main national accounts tax aggregates [gov_10a_taxag]

Figura 4. Deficitul public al României 2016-2020

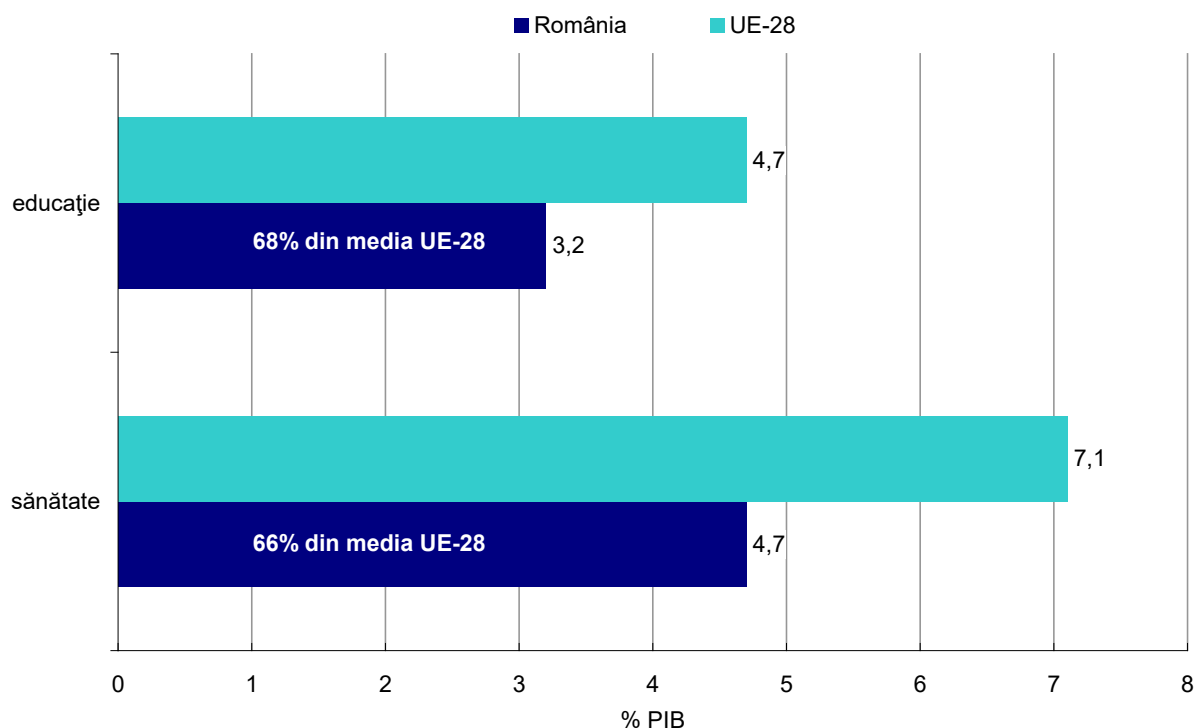
Surse: MFP, Raport anual privind execuția bugetară finală 2016, 2017, 2018, MFP, Execuția bugetară 01.01-31.12.2019, FMI, *World Economic Outlook*, aprilie 2020, Appendix A, B, prelucrări ale autorului pe baza estimărilor FMI privind dinamica PIB real, deficit public⁴

Stat „mic” și „slab”: societate extrem de vulnerabilă în situații de criză

În pofida imaginii de „stat gras”, România are un stat „mic” și „slab”. Acest fapt reiese din:

1. nivelul veniturilor și cheltuielilor publice, respectiv mărimea statului față de cea a economiei (Figura 3, Figura 6 și Figura 7);
2. nivelul de finanțare a serviciilor publice, în special a sănătății și învățământului, cu impact major asupra calității vieții și a deciziei de emigrare (Figura 5);
3. numărul angajaților din sectorul public raportat la populație și numărul total de salariați: în 2019, România avea cel mai mic număr de angajați în sectorul public (62) la 1.000 de locuitori și, respectiv, cea mai mică pondere a angajaților în sectorul public (18,2%) din total salariați din statele membre UE.⁵

Figura 5. Ponderea în PIB a cheltuielilor publice pentru sănătate și educație - 2018

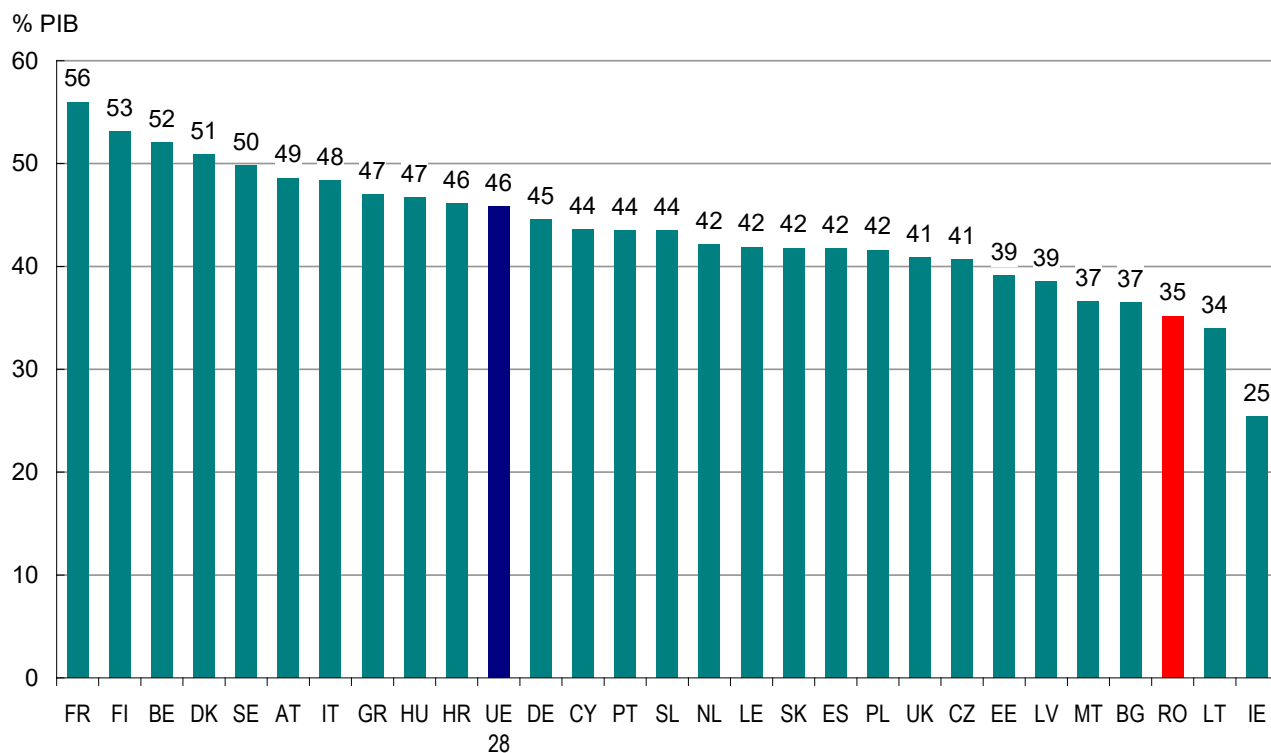

Sursa: Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]

După Cătălin Zamfir, politica statului „mic”, alături de privatizarea rapidă, „cu orice preț”, reprezintă una dintre cele două elemente ale nucleului structural-explicativ al tranziției românești spre capitalism.⁶

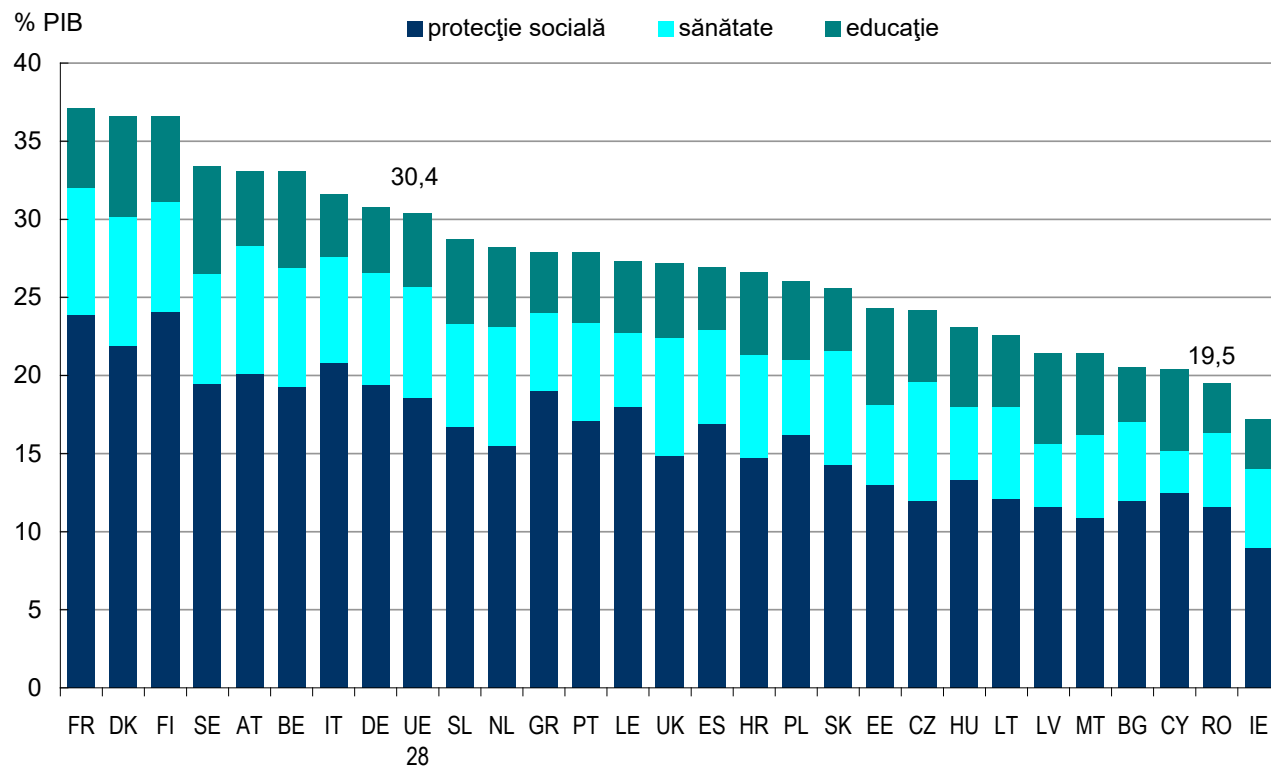
Având în vedere că povara gestionării pandemiei a revenit în principal statelor naționale, se poate argumenta faptul că statul român, „mic” și „slab”, are o capacitate scăzută de a rezolva situații de criză. Cu alte cuvinte, criza medicală și urmările ei socio-economice găsesc societatea românească extrem de vulnerabilă.

Figura 6. Ponderea cheltuielilor publice totale în PIB, state membre UE - 2018

Sursa: Eurostat, Government revenue, expenditure and main aggregates [gov_10a_main]

Figura 7. Ponderea cheltuielilor publice sociale în PIB, state membre UE - 2018

Sursa: Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]

Printre cele mai mici cheltuieli publice și printre cele mai mici cheltuieli sociale publice din UE

Poziția României este clară între statele membre UE: printre cele mai mici cheltuieli publice, raportate la mărimea economiei (Figura 6). De asemenea, România are printre cele mai scăzute cheltuieli publice sociale - protecție socială (asigurări și asistență socială), sănătate, învățământ - ca procent din PIB, raportat la media UE (Figura 7). Începând cu 2010, prin politicile de austeritate adoptate ca răspuns la recesiunea de atunci, cheltuielile publice sociale ca pondere în PIB au scăzut de la an la an, astfel încât nivelul din 2018 era chiar sub cel din 2010-2011.⁷

România are o **capacitate macroeconomică scăzută** de a susține un deficit public mare, de sprijinire, cu orice preț, a economiei și populației, în comparație cu măsurile anunțate de statele occidentale. Această limitare derivă din nivelul general de dezvoltare a economiei României, de poziția periferică în sistemul mondial. Țara noastră nu este în situația Germaniei, SUA ori chiar a Italiei, în care banca centrală să cumpere titluri de stat și să susțină deficitul ori în care titlurile de stat își pot găsi, cu puține dificultăți sau chiar deloc, cumpărători pe piețele financiare. Altfel spus, SUA se pot baza pe forța economică a Rezervei Federale, iar statele din zona euro pe Banca Centrală Europeană (BCE), forță economică incomparabilă cu cea a Băncii Naționale a României.

Forța de muncă ieftină, slab calificată și înalt vulnerabilă la șocuri economice

Modelul economic al României se bazează, în mare măsură, pe forța de muncă ieftină, slab calificată (*low skill, low pay*). Cu alte cuvinte, există o mare masă de *salarii mici și locuri de muncă precare*. Pe termen mediu și lung, reducerea ritmului depopulării României este incompatibilă cu permanentizarea modelului ocupațional al economiei românești. Altfel spus, fără ieșirea din modelul *low skill, low pay*, economia României se va confrunta cu o problemă crescândă și insolubilă a lipsei forței de muncă, după ce economia se va fi relansat.

În contextul tranziției s-a cristalizat o structură a pieței muncii în care numeroși salariați au locuri de muncă ce presupun în cea mai mare parte calificări reduse. Potrivit datelor privind *structura socio-ocupațională a salariaților din octombrie 2017*, printre primele 20 de ocupații ca număr de salariați se numărau: șofer autocamion/mașină de tonaj mare (152 mii salariați); lucrător comercial (143 mii salariați); vânzător (142 mii); șofer de camioane și autoturisme (105 mii); muncitor fără calificare specială la asamblarea, montarea pieselor (96 mii); agent de pază (95 mii); muncitor fără calificare specială în industria confecțiilor (95 mii); asistent medical generalist (94 mii); manipulant mărfuri (85 mii); muncitor necalificat la demolarea clădirilor, căptușeli, zidărie, plăci mozaic, faianță, gresie, parchet (85 mii); însoțitor al unei persoane cu handicap grav (65 mii); agent de vânzări (63 mii).⁸

Proliferarea locurilor de muncă slab calificate și prost remunerate este, în cea mai mare parte, efectul dezindustrializării din perioada de tranziție. Locurile de muncă pierdute prin închiderea unităților industriale nu au fost înlocuite nici numeric, nici ca nivel de remunerație. Între 1992 și 2014, ponderea muncitorilor calificați și a meseriașilor în totalul salariaților s-a redus cu 18%, cea a operatorilor și asamblorilor de instalații, mașini și echipamente cu 7%, iar cea a tehnicienilor și specialiștilor în domeniul tehnic cu 4%. În schimb, ponderea lucrătorilor în sectorul serviciilor și al comerțului a crescut cu 8%.⁹

Deciziile politice în contextul recesiunii din 2009-2010 au redefinit raportul dintre muncă și capital. Politicile de austeritate au venit la pachet cu flexibilizarea pieței muncii și scăderea puterii de negociere a angajaților. Precarizarea salariaților este ilustrată de *ponderea în creștere a contractelor pe durată determinată și, respectiv, al celor cu timp parțial de lucru* (Tabel 1). Creșterea numărului de contracte de muncă nu a fost însoțită și de creșterea numărului de salariați. O posibilă explicație ar fi necesitatea de a avea mai multe contracte de muncă pentru asigurarea unui venit salarial decent. Ca urmare a modificărilor legislative - prin care angajatorii erau obligați să rețină și să plătească contribuțiile sociale și impozitul pe venit la valoarea salariului minim în cazul contractelor cu timp parțial de lucru, dacă remunerația era mai mică decât salariul minim -, numărul contractelor cu timp parțial de lucru a scăzut cu aproape 30% în intervalul aprilie 2017 - aprilie 2018.¹⁰ De la 1 ianuarie 2020, contribuțiile sociale și impozitul pe venit pentru contractele cu normă parțială de muncă sunt, din nou, calculate la valoarea din contract, indiferent de valoarea acesteia, decizie care poate conduce la creșterea, din nou, a numărului contractelor cu timp parțial de lucru.

Tabel 1. Contracte de muncă cu durată determinată sau cu timp parțial de lucru

contracte de muncă		2011	2016	mart. 2017
durată determinată	număr (milioane)	0,31	0,48	0,49
	procent din total contracte	5,9	7,7	7,8
timp parțial de lucru	număr (milioane)	0,77	1,13	1,15
	procent din total contracte	14,6	18,1	18,3

Surse: Florin Georgescu, *Capitalul în România post-comunistă*, vol. 2, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 467-468, cf. datelor Inspecției Muncii (Revisal)

Orientarea strategică a măsurilor de protecție socială în condițiile resurselor limitate

Adoptarea măsurilor de protecție socială în perioada pandemiei impun asumarea orientării strategice pentru protejarea clasei de mijloc, confruntată cu reducerea sau chiar pierderea veniturilor, concomitent cu ajutorarea celor evaluați ca vulnerabili conform reglementărilor în vigoare. În contextul actual este lesne de anticipat o creștere a nevoii de protecție socială pentru ambele categorii de populație. Opțiunea pentru susținerea clasei de mijloc este justificată de nevoia imperioasă de a menține ramurile economiei și de a le relansa cât mai

curând pe cele momentan reduse sau chiar închise. Opțiunea pentru susținerea celor mai vulnerabili va fi presantă în condițiile cronicizării riscului de sărăcie și al masivei reveniri din străinătate.

Conform paradoxului redistribuirii, „cu cât beneficiile sunt mai mult orientate spre săraci și cu cât mai mult suntem preocupați de crearea unei egalități prin intermediul transferurilor publice pentru toți, cu atât mai puțin vom reuși să reducem sărăcia și inegalitatea” ¹¹. Se ajunge la un efect contrar celui scontat prin adâncirea distanței dintre cele două categorii. Cu cât orientezi mai mult măsurile de protecție socială exclusiv către cei săraci, cu atât obții mai puțină redistribuire. Soluția o reprezintă schimbarea de paradigmă în proiecția măsurilor de politică socială, prin încorporarea și protejarea contribuitorilor la susținerea costurilor de funcționare a societății în general, a statului bunăstării în special.

2. Veniturile populației în contextul pandemiei

Bunăstarea colectivă se realizează atât prin mecanisme directe ce decurg din (1) funcționarea pieței (distribuție primară legată de mecanismele de alocare a resurselor și a veniturilor), cât și prin (2) mecanismele redistributive (transferuri).

Veniturile primare

Veniturile primare obținute direct prin mecanismele pieței caracterizează, la un prim nivel, bunăstarea colectivă. Piața însăși manifestă o serie de limite care împiedică atingerea nivelului de bunăstare dezirabil într-o societate. Indicatorul cheie privind sistemul de distribuire sau repartitie între muncă și capital a ceea ce produce economia este reprezentat de ponderea în PIB a remunerației angajaților¹². România se plasează în topul statelor membre UE cu cea mai inegală repartitie între factorii *muncă* și *capital*, respectiv în defavoarea muncii și în favoarea capitalului (Tabel 2). Țara noastră este devansată doar de Grecia și de Irlanda. În România, ca în niciun alt stat, inclusiv cele vecine, costurile politicilor de răspuns la recesiunea 2009-2010 au fost suportate, în majoritatea covârșitoare, de scăderea remunerației muncii¹³.

Tabel 2. Ponderea în PIB a remunerației angajaților în state membre UE 2008-2019

anul	Franța	Germania	EU28	Cehia	Ungaria	Polonia	Bulgaria	România
2008	50,7	49,1	47,0	40,2	45,3	38,7	33,6	36,3
2009	52,3	51,4	48,3	39,9	45,0	37,7	35,3	34,2
2010	52,1	50,4	47,8	40,2	43,8	37,9	36,5	35,9
2011	51,9	50,1	47,4	40,3	43,7	37,1	35,4	33,2
2012	52,3	51,1	47,6	41,0	44,7	37,2	36,8	32,7
2013	52,4	51,4	47,6	40,9	43,8	37,3	39,7	31,8
2014	52,4	51,3	47,4	40,2	42,8	37,6	40,8	32,8
2015	51,9	51,6	47,0	39,6	42,0	37,1	40,9	32,3
2016	52,1	51,8	47,2	40,4	43,2	38,2	41,4	35,2
2017	52,2	52,2	47,2	41,4	43,4	38,5	42,6	37,1
2018	52,4	52,9	47,6	43,0	42,9	...	44,0	38,5
2019	51,5	53,8	47,9	43,4	43,2	...	43,8	38,2

Sursa: Eurostat, Compensation of employees at current prices, percentage of gross domestic product (GDP), accesat la 16.04.2020

Efectele modelului economic asupra veniturilor primare

Modelul economic cristalizat după prima decadă a tranziției a fost cel bazat pe investiții străine directe. Avantajele României țineau de o forță de muncă relativ calificată, disponibilizată ca urmare a restructurărilor din industrie, care putea fi slab remunerată, la care s-au adăugat reduceri de taxe și impozite pentru companii. Acest model a generat creștere economică, însă și o piață a muncii polarizată, cu multe contracte de muncă ce oferă salariul minim sau mai puțin, majoritatea în mediul privat și un nivel inegal de dezvoltare între regiuni¹⁴.

Conform analizei lui Florin Georgescu¹⁵ asupra *structurii salariaților pe grupe de venit*, aproximativ 30% dintre salariații din România câștigau, în 2016, salariul minim de 1.250 lei brut, iar 44% dintre aceștia aveau între salariul minim și salariul mediu brut (2.878 lei la acel moment) și numai 25% aveau venituri peste salariul mediu. În ceea ce privește *structura contractelor de muncă pe grupe de venit*, datele administrative ale ITM¹⁶ arătau că, în 2018, numărul de contracte de muncă remunerate cu salariul minim a crescut. Astfel, aproape jumătate dintre contractele de muncă încheiate în România aveau valoarea salariului minim sau sub salariul minim (aproximativ 3 milioane). Dintre acestea, 2,5 milioane erau încheiate cu angajatori privați. În ianuarie 2019, conform datelor administrative, aproape jumătate dintre contractele de muncă aveau salariul de bază brut de cel mult 2.100 lei¹⁷. În ianuarie 2020, aproape 24% dintre asigurații cu contracte de muncă cu normă întreagă (cca. 1,2 milioane persoane) aveau contracte de muncă la nivelul salariului minim, proporție care crește la 30%. dacă avem în vedere și contractele cu timp parțial sau alte forme de asigurare pentru drepturi de pensie în sistem public¹⁸.

Nivelul veniturilor din muncă și ponderea lor în faza de distribuție sunt influențate și de politica privind salariul minim pe economie. În criza precedentă, salariul minim net a fost înghețat în termeni nominali și a scăzut în termeni reali între 2009-2011. Pe de altă parte, creșterea ponderii remunerării factorului muncă în PIB din ultimii ani (Tabel 2) a avut la bază și politica de mărire a salariului minim¹⁹.

O altă cauză a masei de salarii mici este *slaba putere de negociere a muncii față de capital*, care are la bază și rata de sindicalizare. România, alături de Grecia și Slovenia, a înregistrat una dintre cele mai importante scăderi ale gradului de acoperire a negocierilor colective²⁰. Potrivit Confederației Naționale Sindicale Cartel ALFA, Legea dialogului social 61/2011 limitează dreptul la asociere a salariaților în sindicate, interzice încheierea contractului colectiv de muncă la nivel național și stabilește că este nevoie de minim 50% dintre salariați pentru a negocia un contract colectiv de muncă sau pentru a declanșa conflictul de muncă²¹.

Veniturile din redistribuire

În economia bazată pe legile pieței, bunurile ce caracterizează bunăstarea colectivă, cu precădere cele publice sau sociale, tind să fie produse într-o proporție insuficientă. De aceea este necesară intervenția unor mecanisme corective (de redistribuire a bunăstării), care susțin populația aflată în dificultate. Redistribuirea bunăstării se face prin: (1) finanțarea de către stat sau colectivitate a bunurilor publice sau de interes public și sprijinirea consumului de bunuri de interes public (educația, sănătatea) prin gratuitate, subvenții, facilități fiscale etc.; (2) transferuri financiare - venituri din transfer (mecanisme de asigurări sociale sau de asistență socială) sau transferuri în natură (mecanisme exclusiv de asistență socială).

Transferurile se realizează după criterii stabilite prin lege și au o dublă direcționare: (1) pe verticală, când resursele financiare sunt transferate de la cei cu venituri mari la cei cu venituri mici (cum sunt transferurile din sistemul de asistență socială) și (2) pe orizontală, în funcție de necesități: de la cei sănătoși la cei bolnavi (sistemul public de asigurări sociale de sănătate și al asistenței sociale), de la cei care lucrează la șomeri sau la pensionari (sistemele publice de asigurări sociale de șomaj și de pensii).

Veniturile populației: structură și inegalități

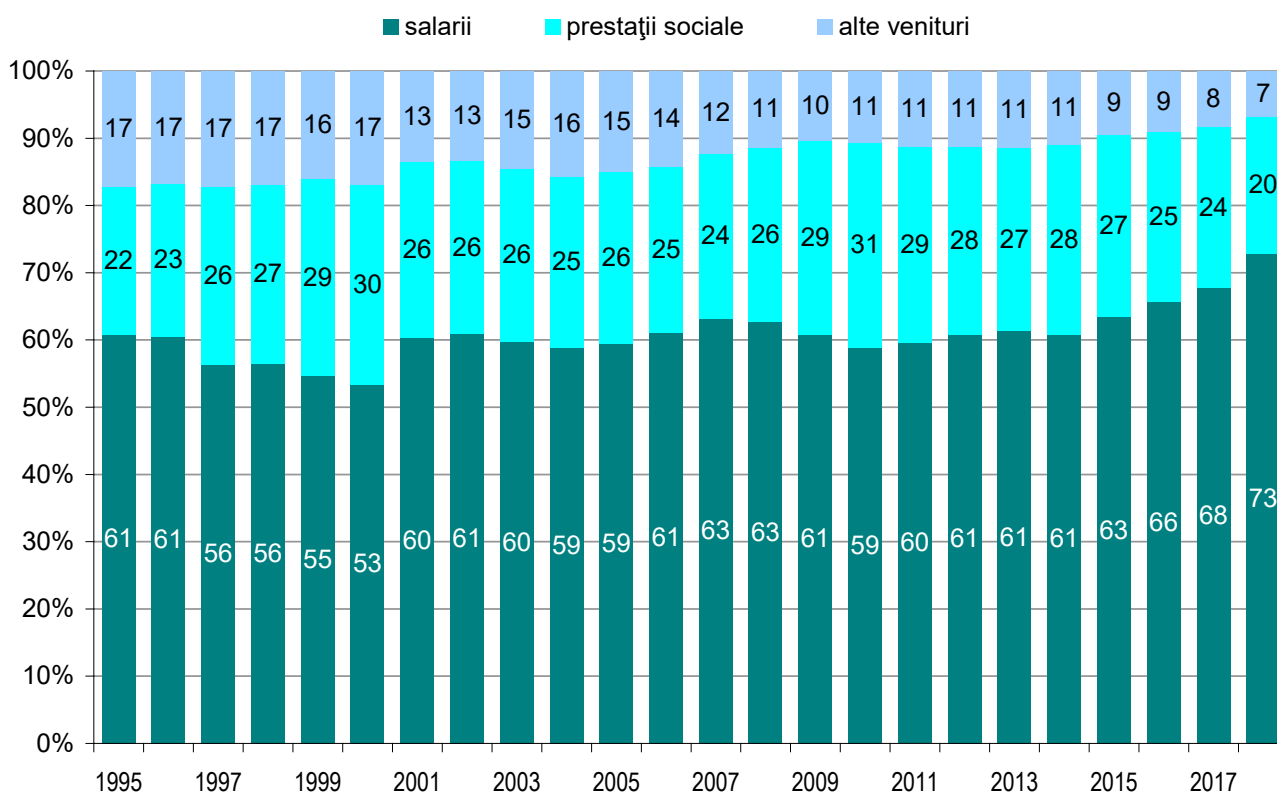
În România, veniturile populației provin, în proporție covârșitoare, din venituri bănești (Tabel 3). La rândul lor, acestea sunt constituite în principal din salarii și, secundar, din transferuri sociale, în cea mai mare parte pensii (Figura 8). Alte venituri provin din activități neagricole independente, agricultură și din proprietate.

Tabel 3. Structura relativă a veniturilor totale ale populației în anul 2018

venituri totale, din care	%
venituri bănești	92,2
contravaloarea veniturilor obținute de salariați și beneficiari de prestații sociale	1,4
contravaloarea consumului de produse agricole din resurse proprii	6,4

Sursa: Anuarul Statistic al României 1996-2019

Figura 8. Structura relativă a veniturilor bănești ale populației 1995-2018

Sursa: Anuarul Statistic al României 1996-2019

Ca urmare a tranziției, o trăsătură marcantă a societății românești ține de nivelul ridicat și persistent în timp al inegalităților de venit. România este unul dintre cele mai inegale state membre ale UE. În mod constant, țara noastră ocupă una dintre primele poziții - de obicei, alături de Bulgaria și Grecia - la principalii indicatorii ce țin de inegalitățile de venit: sărăcie relativă²², coeficientul Gini²³, raportul S80/S20²⁴. Această poziționare a României are la bază atât nivelul de dezvoltare economică, cât și mecanismele de distribuire și redistribuire ale valorii nou create. O altă particularitate a inegalităților de venit este că nu sunt influențate deloc sau aproape deloc de creșterea economică; altfel spus, inegalitățile au devenit structurale. Între altele, acest fapt este oglindit de ponderea relativ constantă a populației aflate în risc de sărăcie (între 22-25%).

Chiar dacă nu a schimbat mai nimic în inegalitățile de venit, creșterea economică din ultimul deceniu a condus la îmbunătățirea standardului de viață al populației prin scăderea deprinderii materiale (Tabel 4)²⁵.

Tabel 4. Ponderea gospodăriilor care nu au putut efectua la timp unele cheltuieli

anul	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
procente	23,8	33,0	31,7	36,7	35,9	36,5	36,7	37,6	32,2	33,6	31,7	30,0

Sursa: INS, baza Tempo, matrice CAV101C

Pierderi de venituri primare din cauza pandemiei: grupurile afectate

Restrângerea activității economice și sociale - ca urmare a regulilor de izolare și distanțare fizică și socială pentru a combate răspândirea virusului - are drept efect și scăderea veniturilor populației.

Cei mai afectați sunt:

- cei care și-au pierdut locurile de muncă: circa un sfert de milion de persoane au fost disponibilizate²⁶;
- salariații care au intrat în șomaj tehnic: peste un milion de persoane au avut contractul de muncă suspendat²⁷;
- persoanele în ocupare informală (adesea și precară), subocupare și/sau agricultura de subzistență, al căror număr precis rămâne necunoscut;
- persoanele care s-au întors recent din străinătate și care nu au venituri, și numărul precis al acestora nefiind cunoscut.

În lipsa alternativelor precum șomajul tehnic, adresate doar celor de pe piața formală a muncii, riscul social, chiar de supraviețuire, este și mai ridicat pentru ultimele două categorii.

Sistemul de protecție socială are rolul de compensa pentru pierderile de venituri primare prin cele două componente ale sale: asigurările sociale și asistența socială.

3. Sistemul de protecție socială

3.1. Asigurările sociale

Asigurările sociale reprezintă principala componentă a sistemului de protecție socială. În anul 2018, raportul în privința cheltuielilor publice sociale după destinație era de aproximativ 75% pentru asigurările sociale, 25% pentru asistența socială. Dintre cheltuielile publice sociale, pensiile au reprezentat 8,7% din PIB, sănătatea 4,4%, iar șomajul numai 0,1%²⁸.

Șomajul tehnic în perioada de stare de urgență și cea de după

Principala măsură de politici sociale în perioada stării de urgență a fost introducerea șomajului tehnic, plătit de stat, ca formă de protecție socială pentru salariații cărora le-a fost suspendat contractul de muncă, dar și protecție economică pentru angajatori. În esență, măsura încearcă să „îndiguiască” efectele negative ale pandemiei, astfel încât să fie păstrate locurile de muncă. În forma sa obișnuită, șomajul tehnic a fost utilizat în industrie atunci când erau goluri de producție cauzate de lipsa de materii prime sau de comenzi. În forma actuală, este o măsură neconvențională.

În perioada stării de urgență „indemnizațiile de care beneficiază salariații se stabilesc la 75% din salariul de bază corespunzător locului de muncă ocupat și se susține din bugetul asigurărilor pentru șomaj, dar nu mai mult de 75% din câștigul salarial mediu brut prevăzut de Legea 6/2020 a bugetului asigurărilor sociale de stat pe anul 2020”²⁹. Valoarea câștigului mediu brut pe economie pentru luna februarie a anului 2020 a fost de 5.243 lei, iar cel net de 3.202 lei³⁰. O serie de reglementări ulterioare au venit în sprijinul angajatorilor afectați de pandemie. O problemă în raport cu acordarea șomajului tehnic o reprezintă măsura în care sunt acoperite toate domeniile economice afectate.

O categorie expusă riscului de sărăcie sau excluziune socială e constituită din persoanele încă aflate în șomaj tehnic care, în cazul încetării contractului de muncă, nu vor fi eligibile pentru șomaj, deoarece sunt angajate de mai puțin de 12 luni. În acest caz, singura măsură de protecție socială disponibilă pentru o parte dintre aceste persoane ar fi ajutorul social pentru venitul minim garantat. Totodată, în ipoteza iminentă a contracției economiei, vor rămâne neacoperiți de măsuri de protecție socială și cei încă în șomaj tehnic, dar care nu sunt eligibili pentru venitul minim garantat și care nu vor reuși să își găsească un loc de muncă. Anticipăm adăugarea unor noi categorii de lucrători vulnerabili precum cei din întreprinderile care se vor restructura sau chiar desființa.

Recomandăm un control al persoanelor juridice care au solicitat scheme de ajutor prin șomaj tehnic plătit de stat în vederea combaterii și descurajării practicilor abuzive prin care

persoanele în șomaj tehnic (cu contract de muncă suspendat) sunt chemate la serviciu de către angajatori.

Probleme actuale ale asigurărilor sociale

Efectele socio-economice ale pandemiei conduc la două categorii de probleme în ceea ce privește asigurările sociale, fie ele de șomaj, de sănătate sau de vârstă:

- riscul pierderii accesului la sistemul de asigurări, ca urmare a pierderii veniturilor din muncă; altfel spus, riscul scăderii accesului populației la asigurări sociale într-o perioadă de criză;
- presiunea financiară pe sistemele de asigurări sociale, care vor avea nevoie de suplimentarea veniturilor pentru a face față nevoilor asiguraților, printr-o combinație de creștere a contribuțiilor sociale și transferuri de la bugetul de stat.

Recomandări de politici în asigurările sociale

Indemnizația de șomaj la 1.000 lei / lunar

Recomandăm mărirea cuantumului indemnizației de șomaj la 1.000 lei pe lună, ca măsură excepțională pentru o perioadă de 3-6 luni, cu posibilitatea prelungirii în funcție de evoluția epidemiologică și/sau socio-economică. Formula de calcul din lege prin raportarea la ISR să fie suspendată în această perioadă. Precizăm că nivelul de 1.000 de lei lunar este apropiat de pragul de 75% din salariul minim net.

Există două motive pentru care recomandăm ca indemnizația de șomaj să fie de 1.000 lei: (1) formula actuală de calcul, prin care maximum indemnizației de șomaj este sub 480 lei, adică mai puțin de 100 euro lunar; menținerea unei asemenea formule, bazată pe politicile de austeritate din 2010-2012 și pe nivelul veniturilor populației din urmă cu 10 ani reprezintă un risc social major, în eventualitatea unui șomaj masiv provocat de recesiune; (2) raportarea indemnizației de șomaj la 75% din salariul minim a funcționat foarte bine timp de circa 20 de ani, chiar și în perioadele în care România înregistra peste un milion de șomeri³¹.

De asemenea, recomandăm extinderea accesului la indemnizația de șomaj și pentru șomerii pe termen lung, care sunt înregistrați, dar care nu mai beneficiază de indemnizație de șomaj.

(Re)introducerea contribuției sociale de șomaj

Contribuția de asigurări sociale de șomaj a fost eliminată la 1 ianuarie 2018 prin controversata „revoluție fiscală” din 2017. Până la acea dată, salariații contribuiau la fondul de șomaj cu 0,5% din salariul brut, iar angajatorii contribuiau cu echivalentul a 0,5% din salariul brut al angajatului. De la 1 ianuarie 2018, contribuția de șomaj din partea angajatului a fost anulată, iar cea din partea angajatorului a fost contopită în noua contribuție asiguratorie pentru muncă.

În condițiile unui șomaj de ordinul a sute de mii de persoane, fondul de șomaj nu va face față plăților³². În plus față de transferurile de la buget, recomandăm reintroducerea contribuției de șomaj. Ar fi o formă de solidaritate socială și de revenire la situația normală în care asiguratul contribuie direct la asigurările de șomaj.

Universalizarea accesului la sistemul public de asigurări de sănătate

Recomandăm universalizarea accesului populației la sistemul public de sănătate. Actualmente, persoanele neasigurate nu pot beneficia decât de asistență medicală de urgență. Restrângerea accesului populației la îngrijire sanitară reprezintă un regres față de perioada comunistă și față de anii '90, când România avea un sistem universalist cvasi-gratuit, finanțat de la bugetul public, cu plată pentru anumite servicii la cerere și cu participare contributivă obligatorie pentru persoanele ce realizează venituri, în principal din muncă.

(Re)introducerea plății contribuției sociale de sănătate pentru pensionarii cu venituri mai mari de 3.200 lei lunar

Recomandăm reintroducerea plății contribuției de asigurări de sănătate de către pensionarii cu venituri (din pensie și orice alte surse) mai mari de 3.200 lei net lunar, valoarea salariului mediu net din februarie 2020.

3.2. Asistența socială

A doua componentă a sistemului de protecție socială, asistența socială cuprinde beneficiile sociale (transferuri în bani către persoane și familii) și serviciile sociale. Dintre beneficiile sociale, principalele două categorii sunt, de departe, cele pentru familie și copil, urmate îndeaproape de cele pentru persoane cu dizabilități.

Sistemul actual de beneficii sociale nu poate asigura suport rapid decât sub forma ajutoarelor de urgență. Acestea reprezintă o alternativă puțin eficientă și limitată sever de lipsa resurselor financiare ale bugetelor locale, mai ales în cazul localităților din zonele subdezvoltate și/sau cu număr mare de persoane în risc de sărăcie. Efectele socio-economice au condus la probleme specifice și la grupuri vulnerabile noi, care vor avea nevoie de sprijin acum și în perioada următoare.

Beneficii pentru familie și copil

Cheltuielile pentru beneficii sociale destinate protecției familiei și copilului s-au redus ca pondere din PIB în mod constant între 2010 și 2017, de la 1,7% la 1,1%³³. În 2019, alocația de stat pentru copii reprezenta 37% din totalul cheltuielilor cu beneficiile sociale ale MMPS³⁴. Datele finale ale execuției bugetare 2019 vor arăta dacă a avut loc sau nu o creștere ușoară a ponderii în PIB a acestor beneficii, ca urmare a creșterii alocației de stat pentru copii (sub 18 ani). În 2018, ponderea în PIB a fost de 1,2%³⁵.

Nivelul redus al finanțării pentru beneficii sociale, în special al celor destinate protecției familiei și copilului, reprezintă o sursă majoră în eficiența redusă a sistemului de protecție socială în ansamblul său. Sistemul de asistență socială manifestă un dezechilibru major între cele două componente ale sale, beneficii și servicii, în favoarea sistemului de beneficii. În plus, nivelul protecției sociale oferite de beneficii apare ca discutabil. Îngrijorător, copiii sunt printre categoriile cele mai expuse riscurilor sociale. În 2018, 38,1% dintre copii din România se aflau în risc de sărăcie sau excluziune socială³⁶.

Beneficii pentru persoanele cu dizabilități

Cheltuielile cu beneficiile sociale pentru persoanele cu dizabilități aproape s-au înjumătățit, ca pondere în PIB, de la 1,6% în 2010 la 0,9% în 2017. Alocările reprezintă mai puțin de jumătate din media europeană pentru acest tip de beneficii³⁷. În 2018, ponderea în PIB a fost de 1,1%³⁸. Concomitent cu reducerea efortului statului pentru protecția socială a persoanelor cu dizabilități, se constată o creștere a numărului de persoane înregistrate de la aproape 500.000 la finalul anului 2016, la aproximativ 850.000 în 2019; persoanele cu vârsta de peste 50 de ani reprezintă peste 70% din totalul persoanelor cu dizabilități³⁹. În 2019, ponderea persoanelor cu handicap accentuat era de aproape 50% din total, iar cele cu handicap grav de circa 40%; diferența era formată din persoanele cu handicap mediu și ușor⁴⁰. Restricțiile impuse de pandemie accentuează vulnerabilități cu care se confruntă persoanele cu dizabilități, fie prin riscul pierderii veniturilor din muncă, fie prin diminuarea oportunităților pentru sprijin în familie sau comunitate din cauza regulilor de distanțare fizică și socială, fie din pricina riscurilor sporite în instituții pentru persoanele cu dizabilități instituționalizate.

Beneficii bazate pe testarea mijloacelor. Venitul minim garantat în condițiile actuale

Ajutorul social pentru asigurarea venitului minim garantat (VMG) reprezintă un beneficiu social care se acordă pe baza testării mijloacelor de trai. Valoarea VMG variază în funcție de dimensiunea familiei: de la 141,5 lei pentru o persoană singură până la 527 lei pentru o familie formată din 5 persoane (pentru fiecare persoană peste pragul de 5 se acordă câte 36,5 lei)⁴¹. În plus, beneficiarii de VMG primesc asigurare medicală. Cel mai important instrument pentru asigurarea protecției persoanelor și familiilor sărace, VMG este insuficient și inflexibil. În 2019, numărul beneficiarilor de ajutor social pentru asigurarea VMG a fost de 175.990 (familii și persoane singure)⁴².

Evaluările impactului VMG⁴³ sugerează că gradul de acoperire, adecvare și absorbție era deja scăzut, mai ales în contextul ultimelor modificări ale Legii 416/2001⁴⁴, care au impus noi condiționalități. Gradul scăzut de acoperire are în vedere faptul că din totalul celor care ar avea nevoie, numai o parte primesc beneficii. Nivelul redus de adecvare se referă la faptul că nivelul

VMG nu reușește să asigure cel puțin subzistența și să evite sărăcia. Sumele alocate sunt reduse, întrucât ponderea persoanelor eligibile care aplică pentru VMG este mică.

Condițiile restrictive, care au intrat în vigoare la finalul anului 2018, au avut ca efect și reducerea dependenței de ajutoare sociale. Aceasta explică, în parte, scăderea cu 13% a numărului de beneficiari în cursul anului 2019⁴⁵. Modificarea a fost adoptată în contextul în care România avea una dintre cele mai scăzute alocări pentru protecția socială din UE (Figura 7). Datele MMPS arată că ponderea cea mai mare a beneficiarilor VMG se înregistrează în județele cele mai slab dezvoltate economic (Vaslui, Teleorman, Mehedinți) sau cele în care economia creează puține oportunități pentru cei cu nivel redus de calificare⁴⁶.

Beneficiarii VMG își completează veniturile din muncă, în special în agricultura de subzistență și/sau alte activități informale, cu păstrarea valorii veniturilor totale eligibile pentru acordarea VMG. În contextul măsurilor de izolare și distanțare fizică și socială, suplimentarea veniturilor din muncă este foarte dificilă, lucru care îi vulnerabilizează și mai mult pe beneficiarii de VMG.

Sistemul de acordare a VMG nu are flexibilitatea necesară pentru a asigura suport imediat și adecvat pentru aceste categorii vulnerabile și care nu sunt eligibile pentru șomaj tehnic sau alte forme de suport. Accesul la ajutor social este gândit pentru categorii sociale fără venituri și care nu dețin bunuri sau valori. Calculul ajutorului social este bazat pe o contabilizare strictă prin anchetă socială a bunurilor și valorilor. Formula de calcul penalizează chiar și deținerea unor bunuri de strictă necesitate, prin reducerea cuantumului de ajutor social sau chiar pierderea acestuia.

Cuantumul VMG nu a mai fost modificat din 2012, an în care a fost calculat prin raportarea la indicatorul social de referință (ISR). În timp, a rezultat o depreciere semnificativă a valorii reale în raport cu salariul mediu net. Dacă în 2012 VMG pentru un beneficiar echivala cu 15% din salariul mediu net, în 2018 a scăzut până la aproximativ 10%. De altfel, conform proiectului de lege pentru modificarea și completarea OUG 217/2000 privind aprobarea coșului minim lunar, o gospodărie de mărime medie cu doi salariați adulți și doi copii în întreținere ar avea nevoie de 2.304 lei lunar pentru nevoile de bază⁴⁷. Cuantumul VMG se situează chiar și sub pragul sărăciei extreme calculat de Banca Mondială (BIRD) la 1,9 dolari pe zi pentru o persoană la paritatea puterii de cumpărare 2011⁴⁸.

Un aspect pozitiv pentru familiile cu copii este că pentru calculul VMG nu sunt cumulate și beneficiile pentru copil sau cele pentru familiile cu venituri reduse. Pe de altă parte, beneficiile sociale se dovedesc a fi insuficiente pentru reducerea sărăciei familiilor cu copii⁴⁹. În cazul familiilor beneficiare, sancționarea adultului care refuză un loc de muncă sau care, din diverse motive, nu participă la activitățile planificate de primărie, are efecte și asupra copiilor, prin

reducerea veniturilor. Legislația revizuită nu face niciun fel de referire la copii sau la modul în care aceștia ar trebui protejați deopotrivă de eventuale decizii arbitrare ale autorităților locale care gestionează ajutorul social sau de neglijența adultului beneficiar de ajutor social care nu își îndeplinește obligațiile de muncă prevăzute de lege.

Serviciile sociale

Nivel slab de dezvoltare. Una dintre problemele fundamentale ale sistemului de asistență socială este lipsa acută de personal de specialitate, mai ales în mediul rural și în orașele mici. După Revoluție, sistemul universitar a format peste 45.000 de absolvenți de la reînființarea învățământului de asistență socială. Cu toate acestea, un număr foarte redus de servicii sociale din localitățile rurale și cele urbane mici au încadrați asistenți sociali cu studii de specialitate. Cele mai multe servicii publice de asistență socială (SPAS) din mediul rural sau din orașele mici funcționează cu personal calificat în alte domenii și care, de cele mai multe ori, are și alte atribuții în aparatul primăriei. Descentralizarea excesivă, prin transferul responsabilității financiare, a contribuit la menținerea subdezvoltării serviciilor sociale, în special în localitățile aflate în zone subdezvoltate economic. Confruntate cu o dublă provocare - număr mare de persoane vulnerabile, bugete locale insuficiente -, aceste localități au optat pentru nivel minim de organizare. Astfel de servicii sociale organizate la nivel local sunt slab dezvoltate, deprofesionalizate și fără resursele necesare.

Modul în care sunt alocate resursele pentru funcționarea sistemului de servicii sociale este, probabil, cel mai important factor al dezechilibrelor existente între localități și între nivelul local și cel județean în ce privește standardul serviciilor furnizate. Finanțarea serviciilor comunitare se realizează de la nivelul bugetelor locale, obligație menționată explicit în legea asistenței sociale. Consecințele lipsei de finanțare locală se reflectă în dezechilibrele urban / rural și cele regionale în privința profesionalizării serviciilor comunitare, cu costuri transferate către DGASPC-uri. Acestea sunt puse în situația de a asigura servicii sociale pentru cazuri acutizate, intervenții realizate cu costuri considerabil mai mari decât în cazul în care s-ar fi oferit suport în mod preventiv.

Personal insuficient. Realizarea anchetelor sociale pentru acordarea beneficiilor sociale bazate pe testarea mijloacelor se numără printre atribuțiile principale ale autorităților administrației publice locale.⁵⁰ În 2017 au fost adoptate prevederi legislative de simplificare a anchetei sociale atât pentru acordarea ajutorului social (VMG), a alocației pentru susținerea familiei și a ajutorului pentru încălzirea locuinței, cât și pentru acordarea ajutoarelor de urgență⁵¹. Există însă și alte situații care impun realizarea anchetei sociale (ex., procedura pentru cazurile de divorț în cazul familiilor cu copii minori).

Numărul asistențelor sociale disponibile pentru realizarea anchetelor sociale este evaluat ca insuficient⁵². Efectivul scăzut de personal alocat domeniului social are impact și asupra evitării abuzurilor și a fraudelor în accesarea diferitelor măsuri de protecție socială. În cazul scăderii veniturilor pentru o parte din populație și a unei posibile reveniri masive din străinătate, anticipăm o creștere a solicitărilor pentru realizarea anchetelor sociale.

Prin urmare, *ideea introducerii de noi beneficii sociale pe baza testării mijloacelor nu este practică*, deoarece (1) nu există suficienți asistenți sociali pentru anchetele sociale și (2) pandemia împiedică realizarea anchetelor sociale.

Căminele pentru vârstnici și cantinele sociale. În contextul îmbătrânirii populației României, numărul cererilor pentru un loc în căminele pentru persoanele vârstnice continuă să crească, disproporționat în raport cu numărul existent de locuri (Tabel 5). Dintre cele 553 de cămine licențiate la data de 13.04.2020, circa o cincime sunt de stat⁵³. Pe termen mediu și lung, nevoile de servicii sociale pentru vârstnici vor fi tot mai mari, iar problema socială a îngrijirii vârstnicilor va căpăta amploare.

Pe fondul incidenței crescute a deceselor cauzate de coronavirus în rândul vârstnicilor, în special cu comorbidități, este salutară adoptarea Ordonanței militare 8 de susținere a activității căminelor pe perioada stării de urgență. Finalul stării de urgență reclamă un set de măsuri pentru continuarea activității, mai ales a celor de stat. În cazul căminelor private, care găzduiesc mai mult de jumătate dintre beneficiari, reducerea sau pierderea veniturilor aparținătorilor sau chiar a aparținătorilor înșiși ar putea genera incapacitate de plată, situație dramatică pentru persoanele vârstnice. Rămâne deschisă problema numărului insuficient de locuri în căminele pentru persoanele vârstnice, publice și private, în raport cu cererea actuală și cea viitoare.

Tabel 5. Cămine pentru persoane vârstnice, publice și private

număr de...	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
unități	123	149	175	203	229	246	312	369	406
locuri	7.614	8.267	9.461	11.584	12.016	12.620	15.471	17.289	18.615
medie lunară beneficiari	6.774	7.379	7.879	9.542	9.826	10.549	13.145	14.590	15.885
cereri în așteptare	2.915	2.726	3.057	2.609	2.936	2.370	2.797	2.392	2.215

Sursa: Anuarul Statistic al României 2019

Recomandăm furnizarea unor astfel de servicii sociale publice în județele în care acum acestea nu există: Bihor și Satu Mare. De asemenea, recomandăm stimularea înființării unor astfel de servicii sociale private în județele care încă nu au așa ceva (Călărași, Mehedinți, Olt, Teleorman și Vrancea) și/sau extinderea celor publice.

În rândul măsurilor ce se impun la finalul stării de urgență, se numără și identificarea mecanismelor de susținere a serviciilor de îngrijire la domiciliu, în special pentru persoanele dependente fără aparținători, vârstnice și nu numai. Din cele 259 de astfel de servicii sociale licențiate la data de 13.04, doar 68 sunt publice⁵⁴. Recomandăm furnizarea acestor servicii sociale în regim public în județe în care în prezent lipsesc (Arad, Bihor, Brăila, Dâmbovița, Harghita, Iași, Ilfov, Prahova, Vâlcea și Vrancea) și în regim privat în județe în care acum nu există (Botoșani, Călărași, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Mehedinți, Teleorman și Tulcea).

În ce privește cantinele sociale⁵⁵, la data de 13.04 erau licențiate 131, dintre care 61 publice. Județele fără cantine sociale sunt Bacău și Dolj. În 12 județe⁵⁶ există câte o singură cantină socială publică licențiată. O singură cantină socială privată funcționează în Argeș și Tulcea⁵⁷. Ne așteptăm la o creștere a cererilor din partea potențialilor beneficiari, atât în regim gratuit, cât și contra cost. Recomandăm înființarea unor cantine sociale, în special în județele unde nu există în acest moment sau există doar una. De asemenea, ar trebui dezvoltate și serviciile mobile de distribuție a hranei.

Conform Legii 292/2011 a asistenței sociale, grupul vulnerabil include „persoane sau familii care sunt în risc de a-și pierde capacitatea de satisfacere a nevoilor zilnice de trai din cauza unor situații de boală, dizabilitate, sărăcie, dependență de droguri ori a altor măsuri care conduc la o vulnerabilitate economică și socială”. Principalele grupuri vulnerabile potențial eligibile pentru beneficiile de asistență socială și serviciile sociale care sunt cuprinse în legea din 2011: persoanele fără adăpost; persoanele cu dizabilități; persoanele vârstnice; persoanele, familiile, grupurile și comunitățile aflate în situații de dificultate; persoanele care și-au pierdut total sau cel puțin jumătate din capacitatea de muncă; victimele traficului de persoane; persoanele private de libertate; copilul lipsit temporar sau definitiv de ocrotirea părinților; persoanele infectate cu HIV sau bolnave de SIDA; persoanele vârstnice dependente⁵⁸. În contextul restricțiilor cauzate de epidemie, vulnerabilitățile acestora sunt mult mai ridicate.

Apar *noi grupuri vulnerabile* în fața efectelor socio-economice ale pandemiei. După ordinul de mărime al persoanelor din aceste grupuri, ele pot fi împărțite în două sub-categorii:

Grupuri vulnerabile cu număr ridicat de persoane:

- *cei care și-au pierdut sursa de venit, dar nu primesc indemnizația pentru șomaj tehnic;* de exemplu: persoane care au luat ori au fost forțate să își ia concediu fără plată, dar al căror contract de muncă nu a fost suspendat;
- *persoanele care și-au pierdut sursa de venit, dar nu sunt eligibile pentru indemnizația de șomaj,* deoarece nu sunt parte din sistemul asigurărilor de șomaj;

- *șomerii pe termen lung*; nu mai sunt parte din sistemul asigurărilor de șomaj și sunt puțin sau deloc angajabili în condiții de recesiune;
- *persoanele sărace care nu sunt eligibile pentru venitul minim garantat sau ajutor de urgență*; cel mai probabil, acestea sunt persoane cu nivel redus de educație, din mediul rural, puțin sau deloc angajabili;
- *cetățeni români reveniți din străinătate, care și-au pierdut sursa de venit și care nu dispun de venituri sau economii pentru a se susține mai mult de câteva săptămâni*; aceste persoane nu sunt parte din sistemul asigurărilor de șomaj din România sau din țara de revenire.

Grupuri vulnerabile cu număr relativ mai restrâns de persoane:

- *beneficiarii de servicii sociale oferite de centre care s-au închis sau și-au redus activitatea* (centre de zi, servicii de îngrijire la domiciliu), *în special cele ale furnizorilor privați care nu mai pot acoperi costurile prin pierderea unora dintre sursele de venit* (cum ar fi donații, proiecte); exemplu: copii cu autism duși la centre de zi ne-guvernamentale;
- *persoanele vârstnice fără aparținători sau alte categorii de beneficiari ai centrelor rezidențiale, date afară din aceste centre din cauza îmbolnăvirilor înregistrate în căminele de bătrâni.*

Recomandări de politici în asistența socială

În contextul pandemiei, recomandăm patru măsuri, adresate în special noilor grupuri vulnerabile: două imediate, două într-un orizont de timp de 6-12 luni.

VMG la valoarea de 1.000 lei / lunar, în mod excepțional, pe perioada următoarelor trei luni

Recomandăm ca ajutorul social pentru asigurarea venitului minim garantat (VMG) să fie mărit la valoarea de 1.000 lei / lunar per beneficiar/petent în perioada următoarelor 3 luni, indiferent de numărul de persoane din gospodărie.

Formula de calcul din lege prin raportarea la ISR să fie suspendată în această perioadă. După 3 luni, în funcție de evoluția epidemiologică și socio-economică, guvernul fie poate reveni la formula de calcul din lege prin raportarea la ISR, fie poate revizui VMG. Obligațiile de muncă ale beneficiarilor VMG să fie decalate până după trecerea crizei epidemiologice.

Propunerea noastră prezintă o serie de avantaje:

- este ușor de aplicat: VMG este cunoscut de populație și administrație, nu necesită noi reglementări legislative;
- este predictibilă, fiind pe o perioadă determinată;

- este acordată pe bază de cerere în perioada pandemiei, dar permite testarea ulterioară a mijloacelor (ancheta socială) după încetarea acesteia.

Suplimentarea bugetelor locale pentru ajutorul de urgență

Recomandăm ca primăriile (bugetele locale) să fie sprijinite, pe următoarele 3 luni, printr-o linie specială de finanțare din partea guvernului (de la bugetul de stat) pentru suplimentarea fondurilor pentru ajutoarele de urgență. Prin propunerea noastră, cuantumul ajutorului de urgență rămâne neschimbat, doar se mărește numărul potențial de beneficiari. În mod obișnuit, ajutorul de urgență este plătit din bugetul local.

De asemenea, se pot introduce unele reglementări privind reducerea birocrăției în acordarea ajutorului de urgență, care să permită primarilor să ajute rapid persoanele aflate în dificultate. Asemenea VMG, ajutorul de urgență prezintă avantajul unui instrument care deja există, relativ ușor de aplicat în plan local. Printre potențialii beneficiari avem în vedere atât rudele supraviețuitoare ale celor decedați din cauza Covid-19, cât și alte grupuri vulnerabile, care nu pot accesa VMG ori indemnizația de șomaj.

Revizuirea legii asistenței sociale

Legea 292/2011 a fost elaborată într-un cu totul alt context economic și social și nu mai corespunde realităților României anului 2020. Legea rămâne tributară politicilor de austeritate din perioada 2010-2012. Austeritatea este contraproductivă economic, dezbină grupurile, categoriile și clasele sociale, scade coeziunea socială, mărește tensiunile sociale și stimulează emigrarea ca răspuns la nivelul scăzut al calității vieții din țară. Noul context social reclamă o cu totul altă politică de răspuns.

Noile strategii sectoriale din domeniul social pentru cadrul financiar multi-anual UE 2021-2027

Anul 2020 reprezintă ultimul an de implementare pentru numeroase strategii sectoriale din domeniul social, elaborate pentru cadrul financiar multi-anual UE 2014-2020⁵⁹. Recomandăm ca noile strategii sectoriale să fie regândite de la zero, fundamentate pe identificarea noilor vulnerabilități, a măsurilor de protecție socială adecvate și a nevoilor de investiție în capitalul uman, precum și proiectarea resurselor financiare și umane necesare.

4. Relansarea economiei și finanțarea protecției sociale în condițiile de creștere a deficitului public

Criza provocată de pandemie reclamă intervenția masivă a statului pe mai multe paliere: susținerea sistemului sanitar, combaterea răspândirii epidemiei, susținerea agenților economici, protecția socială a populației și relansarea economiei. Este clar că economia va intra într-o recesiune, doar amplexarea recesiunii rămânând, deocamdată, o necunoscută. Știm însă că *deficitul public va crește, atât în termeni absoluți, cât și relativi* (un deficit mai mare, raportat la un PIB mai mic).

Recesiunea 2009-2010 ne-a „predat” o lecție importantă: să nu facem confuzie între cauză și efect. Atunci, ca și acum, deficitul reprezintă efectul, nu cauza recesiunii. Prioritatea va consta în relansarea economiei și protecția socială. Cu toate acestea, *finanțarea deficitului rămâne o problemă sensibilă*. Dacă deficitul anului 2020 urcă în intervalul de 15-20 de miliarde de euro, se pune problema de unde va reuși România să găsească surse de finanțare de un asemenea volum și, secundar, la ce dobândă.

4.1. Finanțarea externă a deficitului

Experiența celor 6 crize din ultimii 100 de ani și, îndeosebi, a celor trei de după 1990 ne arată că România va trebui să recurgă la finanțarea externă a deficitului. Din aceste motive, pentru finanțarea externă a deficitului recomandăm:

1. **Demersuri politice intense la nivelul UE**, în special în cadrul Consiliului European și prin dialog direct cu Comisia Europeană, *pentru susținerea economică a României* și a restului statelor din Est, care nu sunt parte a zonei euro; această susținere economică poate îmbrăca mai multe forme:
  - finanțarea deficitului prin sumele necheltuite de către România din cadrul exercițiului financiar multi-anual 2014-2020, inclusiv a sumelor dezangajate și permisiunea de a realoca sume din fondurile europene pentru alte destinații, respectiv combaterea coronavirus și a efectelor socio-economice ale pandemiei;
  - ajutor financiar extraordinar din partea Comisiei Europene și din partea Băncii Centrale Europene (BCE), inclusiv printr-un acord formal de susținere - prin cumpărare de titluri de stat - de către BCE a statelor membre UE, care nu fac parte și din zona euro;
  - negocierea bugetului multi-anual UE 2021-2027, astfel încât fondurile europene să fie alocate, în principal, pentru transferuri de capital (bunuri de natura investițiilor care contribuie la formarea brută de capital fix în sectorul public și privat) și recuperarea decalajelor de dezvoltare.

Pentru UE, criza coronavirus reprezintă un test suprem al solidarității europene și al capacității de a realiza promisiunea unei mai bune gestiuni a marilor crize prin exercitarea în comun a suveranității.

2. **Inițierea, de urgență, de negocieri cu Fondul Monetar Internațional pentru un acord de împrumut.** În afara deficitului public, România va trebui să găsească resurse și pentru susținerea balanței de plăți externe, aria de responsabilitate a Fondului Monetar Internațional (FMI). *Apreciem că este în interesul României să înceapă negocierile cu FMI cât de curând cu putință.* Spre deosebire de situațiile uzuale, când statele în nevoie de împrumut sunt cele sub presiune, acum FMI se confruntă el însuși cu presiunea de a gestiona o criză economică globală și de arăta că este capabil să răspundă adecvat provocării. Câtă vreme criza medicală nu este încheiată, poziția de negociere a României este mai bună. Cu toate rezultatele controversate și criticabile ale implicării FMI în elaborarea și executarea strategiei tranziției, Guvernul are datoria de a încerca să obțină de la FMI cei mai favorabili termeni pentru România. În termeni practici, aceasta înseamnă o ruptură cu politicile neo-liberale, de austeritate, asociate împrumuturilor FMI. În martie 2020, ideea unui împrumut de la FMI beneficia de sprijin din partea a două treimi din populație⁶⁰.
3. **Inițierea unor negocieri pentru acorduri de împrumut cu instituții financiare internaționale specializate în finanțarea de mari proiecte,** *precum Banca Europeană de Investiții (BEI), Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) și Banca Mondială (BIRD) pentru finanțarea unor lucrări de investiții publice care să stimuleze relansarea economiei.* Istoric, finanțarea la dobânzi și în condiții avantajoase a marilor proiecte de investiții reprezintă aria de responsabilitate a celor trei instituții financiare internaționale. În condițiile presiunii extraordinare pe buget, România își va putea finanța o parte însemnată din cheltuielile de capital prin acorduri cu BEI, BERD, BIRD, precum și cu oricare alte instituții financiare internaționale, chiar și din afara Europei. Autoritățile centrale și locale trebuie să pregătească un portofoliu de proiecte, respectiv de obiective de investiții de interes național și local, să aibă pregătite procedurile și schimbările legislative pentru reducerea perioadei de timp pentru realizarea investițiilor publice, în special a achizițiilor. Dacă investițiile publice sunt lansate cu întârziere din motive de birocrație și proceduri greoaie, atunci va fi îngreunată atât relansarea economiei, cât și posibilitatea păstrării în țară a unei părți din emigrația reîntoarsă în țară pe fondul pandemiei. De reținut că în privința relației cu BEI și BERD, România are de recuperat față de vecinii săi (Tabel 6), fiind necesară reorientarea spre investiții cu potențial multiplicator în economie.

Tabel 6. Investiții BEI în Europa Centrală și de Est 1977-2020

țara	total investiții miliarde euro	investiții pe an miliarde euro/an	total investiții pe locuitor euro/locuitor
Slovenia	6,85	0,16	€ 3.292
Ungaria	19,55	0,65	€ 2.000
Cehia	20,23	0,72	€ 1.900
Polonia	68,62	2,29	€ 1.807
Croația	6,6	0,15	€ 1.619
Slovacia	7,88	0,28	€ 1.446
Bulgaria	4,9	0,18	€ 700
România	12,94	0,45	€ 667

Sursă: BEI, eib.org/en/projects/regions/european-union/index.htm, accesat 9.4.2020

4.2. Impozitul de solidaritate

Intervenția pentru a salva cât mai multe vieți - deci cât mai mult din patrimoniul uman al României - necesită un efort colectiv din partea tuturor membrilor societății. La baza efortului colectiv stau o serie de valori definitorii pentru noi ca societate: compasiunea, iubirea și solidaritatea față de semenii aflați în nevoie, afirmarea demnității umane. Transpunerea în practică a valorilor respective înseamnă participarea la un efort comun în lupta împotriva răspândirii pandemiei și a combaterii efectelor sale socio-economice. Cum această luptă are mare nevoie de resurse suplimentare, excepționale, contribuția în plan economic poate să fie și sub forma unui impozit de solidaritate.

Impozitul de solidaritate pe care îl propunem reprezintă *un impozit direct pe o perioadă determinată, universal, fără nicio excepție, de la un anumit prag al veniturilor în sus, indiferent de sursa acestora*. Impozitul de solidaritate ar include:

- veniturile din muncă
- veniturile din pensii
- veniturile din capital și proprietate

Pragul pe care îl propunem pentru impozitul de solidaritate este de 3.200 lei / lunar, respectiv valoarea salariului mediu net în februarie 2020. Tot ce depășește acest prag, indiferent de sursa de venit (salarii⁶¹, pensii, chirii, dividende, rente) intră sub incidența impozitului de solidaritate. Cu alte cuvinte, primii 3.200 de lei de venit net (după plata contribuțiilor și a impozitului pe venit, în cazul salariilor și pensiilor) nu sunt impozitați deloc prin impozitul de solidaritate, ci numai tranșa de venit dincolo de pragul de 3.200 lei lunar. Cota de impunere poate fi stabilită de decidentul politic în funcție de criterii fiscale și de rezervele de solidaritate ale societății.

Impozitul de solidaritate prezintă o serie de avantaje:

- are o perioadă determinată: de la câteva luni până la un an; spre deosebire de tăierile de salarii din anul 2010, oamenii vor avea orizontul revenirii la normalitate;

- este universal și cu adevărat solidar: toți cei cu venituri lunare nete de peste 3.200 lei plătesc, fără nicio excepție (este binecunoscut că prima excepție atrage după sine o sumedenie de alte categorii socio-profesionale);
- este moral dezirabil, deoarece este just ca acei care au mai mult să contribuie mai mult; în acest fel, solidaritatea clamată de liderii politici îmbracă o formă concretă; e momentul să învățăm din lecțiile trecutului, iar costurile sociale ale crizelor să fie mai corect distribuite în populație, nu doar pe umerii celor cu venituri mici și medii;
- rezolvă temporar problema controversată a pensiilor „speciale”, fără a fi nevoie de revizuirea legislației acestora; și poate fi un exercițiu de utilă acomodare în vederea rezolvării definitive a problemei pensiilor „speciale”, prin impozitarea acestora
- evită măsurile de austeritate, economic contraproductive, de tipul tăierilor de salarii din 2010, care dezbină societatea și incită grupuri și categorii socio-profesionale unele împotriva altora;
- este în linie cu măsura luată de guvernele din toate timpurile și toate locurile în situație de tip economie de război: obținerea de venituri fiscale excepționale prin impozite excepționale;
- este o formă compensatorie prin care „câștigătorii tranziției” dau ceva înapoi societății.

4.3. Politici privind pensiile și salariile

Invariabil, starea finanțelor publice sub impactul crizei coronavirus va pune în discuție sustenabilitatea indexării cu 40% a punctului de pensie și a recalculării pensiilor din 2021. Față de starea de încordare a bugetului general consolidat recomandăm:

- *abrogarea sau prorogarea legii pensiilor adoptate în 2019 și indexarea punctului de pensie cu valoarea inflației;*
- *în cazul legii salarizării unitare, creșterea de salarii doar pentru a compensa rata inflației;*
- *încetarea acordării indemnizației de hrană la finele anului 2020, conform legislației în vigoare;*
- *reintroducerea unei grile naționale unitare de salarizare pentru administrația publică locală; reamintim că, până la legea salarizării unitare din 2017, salariile din administrația publică locală nu erau stabilite de conducătorii administrației publice locale.*

5. Starea de urgență și controlul social: aspecte sociale

Combaterea răspândirii pandemiei în perioada de stare de urgență include și măsuri de sancționare a abaterilor de la respectarea normelor de (auto)izolare pentru carantină și de la regulile de ieșire din casă. Inițial, măsurile de sancțiune au inclus avertismente, amenzi sau chiar privarea de libertate, raportat la răspunderea impusă de natură „disciplinară, civilă, contravențională sau penală”⁶². Ulterior, s-au adăugat și o serie de sancțiuni complementare, printre care confiscarea de bunuri sau chiar suspendarea temporară a activității⁶³.

5.1. Distanțarea fizică și socială

Planificarea „statului acasă”. În condițiile unei șederi prelungite acasă, păstrarea unei stări psihice echilibrate devine, o veritabilă provocare. Calitatea vieții este afectată de regulile și normele privind distanțarea fizică și socială, precum și restrângerea circulației persoanelor. Dacă muncă de acasă s-a adaptat rapid noilor condiții, petrecerea timpului liber implică, în mare parte, utilizarea creativă a spațiului de acasă. O recomandare concretă: planificarea de activități diverse și, mai ales, deconectante, prin care se atenuează senzația trecerii timpului. Omul contemporan dispune de infinit mai multe opțiuni decât înaintașii săi: cititul, televizorul, vizionarea de filme (tv, dvd, internet, Netflix), posturile de radio, muzica, internetul, comunicarea cu cei apropiați prin telefon, internet și rețele sociale, activitățile de tip hobby, jocurile - de cărți, pe calculator ori console, jocuri de masă (boardgames) -, grădinăritul etc. În plus față de acestea, există două mențiuni speciale (1) pentru cei care au copii: este foarte important pentru cei mici să petreacă timp împreună, mai ales prin joacă; (2) pentru cei vârstnici sau singuri: este foarte importantă menținerea comunicării cu alte persoane.

Plata prin internet a utilităților și întreținerii, inclusiv pentru rude. Plata cu cardul și prin internet banking, precum și livrarea la domiciliu au crescut masiv în contextul pandemiei⁶⁴. Îndeosebi pentru 64% dintre rezidenții din mediul urban care locuiesc în blocuri de apartamente⁶⁵, *recomandăm plata prin internet banking și a facturilor de utilități ale rudelor vârstnice*, care de obicei locuiesc singure; dar și plata întreținerii la bloc, dat fiind că fiecare asociație de proprietari sau de locatari deține un cont bancar în care se poate face plata prin virament, fără a mai fi nevoie de contact fizic.

POS-uri la comercianți. Utilizarea cardului bancar pentru achiziționarea de bunuri, medicamente și alimente presupune prezența POS-urilor la comercianți. *Recomandăm adoptarea unor măsuri pentru creșterea disponibilității POS-urilor la comercianți (inclusiv în piețe agroalimentare).* Pe termen lung, *recomandăm o campanie de promovare a digitalizării, inclusiv în rândul pensionarilor.* Există situații care impun prezentarea talonului de pensie (ex., internarea). Recomandăm, ca posibilă soluție la cerința de prezentarea a talonului, corelarea

bazelor de date la nivel interministerial, astfel încât informațiile să fie transmise în format digitalizat.

Vârstnicii și persoanele adulte cu dizabilități instituționalizate. Există categorii de persoane pentru care păstrarea distanței este mai greu de realizat din motive obiective: beneficiarii de servicii sociale cu cazare (ex., centre rezidențiale de tipul căminelor pentru persoane vârstnice, locuințe protejate, internate de tip social, adăposturi pentru noapte); beneficiarii unora dintre serviciile sociale fără cazare (ex., centrele de zi, centre de tip respiro pentru persoane cu dizabilități); bolnavii psihici internați; beneficiarii de îngrijiri paliative internați; beneficiarii de servicii sociale destinate combaterii violenței domestice sau prevenirii abandonului copiilor, precum și unii copii aflați în îngrijire maternală.

5.2. Configurația infracțiunilor, limitele controlului social

Perioada de pandemie aduce cu sine și o nouă configurație a infracțiunilor. Conform reprezentanților INTERPOL⁶⁶ și EUROPOL⁶⁷, s-au dezvoltat ori proliferat anumite forme de infracționalitate: traficul de produse medicale, de substanțe farmaceutice (unele contrafăcute) și de echipamente de protecție, furtul, înșelăciunea prin telefon, criminalitatea informatică (cybercrime), contrabanda cu migranți. Pe lângă acestea, autoizolarea populației la domiciliu crește riscul violenței. Serviciile de suport pentru victimele violenței în familie din multe state au raportat creșterea solicitărilor de ajutor (Argentina, Canada, Franța, Germania, Spania, Marea Britanie), în unele cazuri până la 30-40% (Singapore, Cipru, Australia)⁶⁸.

În vederea respectării normelor impuse, cuantumul amenzilor a fost majorat substanțial față de valorile inițiale. Totuși, *amenzile ca măsură de control social sunt serios limitate* în cazul persoanelor sărace sau marginalizate, care nu le pot achita - persoane fără domiciliu și/sau acte de identitate, fără venituri salariale ori de altă natură, fără proprietăți, fără cont bancar etc. Această situație poate conduce la cumularea progresivă a unor amenzi, dar fără rezultat din perspectiva controlului social. În aceste cazuri, recomandăm ca amenzile să fie convertite în zile de muncă.

O altă limitare a controlului social derivă din efectivele insuficiente ale MAI, MAPN, poliției locale etc., în raport cu nevoia de acoperire a populației și a teritoriului, mai ales în zonele rurale. Spre exemplu, în cazul focarului de la Tjandărei autoritățile locale au solicitat intervenția Poliției Române și a Armatei. Totuși, se ridică întrebarea numărului de focare dincolo de care efectivele forțelor de ordine și cele militare vor fi insuficiente.

O situație specială: populația din închisori. Potrivit datelor Administrației Naționale a Penitenciarelor (ANP), numărul persoanelor private de libertate din România a scăzut în ultimii ani de la 25.951 în septembrie 2017, la 20.792 în decembrie 2018 (ANP, 2019). În 7 aprilie

2020, conform datelor ANP, capacitatea unităților din țară era de 18.236 de locuri, iar efectivul era de 20.592 de persoane private de libertate⁶⁹. Acestora li se adaugă persoanele aflate în arest la domiciliu. După natura infracțiunilor celor încarcerați, la data de la 31.12.2018 situația era următoarea: infracțiuni contra persoanei (8.564), infracțiuni contra patrimoniului (7.705), infracțiuni privind codul rutier (1.414), infracțiuni privind traficul și consumul de droguri (858), infracțiuni de criminalitate organizată (217), infracțiuni de corupție (214), infracțiuni privind comerțul electronic (42), infracțiuni contra statului (1), alte infracțiuni (1.777)⁷⁰. Numărul insuficient de locuri din sistemul penitenciar rămâne o mare problemă.

În contextul pandemiei, ONU a atras atenția statelor lumii asupra urgentării măsurilor de protecție a celor aflați în detenție⁷¹. Unele state, precum Iranul, au eliberat deja deținuți. Încarcerarea unor noi persoane expune persoanele private de libertate la pericolul infectării și răspândirii rapide din cauza condițiilor specifice detenției. Pe de altă parte, adoptarea măsurii de eliberare a deținuților ridică problema accesului la mijloacele de bază necesare traiului (locuință, venit), a săvârșirii unor noi infracțiuni și delikte și, mai ales, a nivelului scăzut de suport din partea populației pentru liberarea, chiar și temporară, din închisori a deținuților pe perioada pandemiei. În definitiv, sunt persoane care au greșit față de societate, iar disponibilitatea majorității populației de a trece cu vederea acest fapt este mică sau inexistentă.

Una dintre primele măsuri de protecție a persoanelor încarcerate este identificarea canalelor de posibilă infectare. Din acest punct de vedere se impune atât atenție pentru cadrele angajate în penitenciare, cât și limitarea - până la eliminarea - vizitelor aparținătorilor. Un alt aspect este legat de desfășurarea activităților economice cu deținuți în afara sediului penitenciarelor. O situație specială o reprezintă penitenciarele cu sistem deschis și semi-deschis. Potrivit datelor ANP, structura efectivelor în regim deschis era de 1.772 de deținuți în 31.12.2008, respectiv 3.480 în 31.12.2018. Pe perioada stării de urgență se poate modifica regimul acestora în sensul restrângerii libertății de circulație în vederea prevenirii infectării cu coronavirus.

Recomandăm ca ANP să ia considerare două direcții complementare de acțiune. Prima este aceea de a se autoizola ca unitate, după modelul recomandărilor date pentru centrele rezidențiale de tipul căminelor pentru bătrâni. A doua direcție constă în pregătirea unui set de măsuri și proceduri în cazul îmbolnăvirii în masă într-un penitenciar. Un asemenea caz ar pune la grea încercare sistemul sanitar, deja aflat sub presiune maximă.

5.3. Menținerea sprijinului populației pentru măsurile de combatere a pandemiei

Campania de informare #stațiacasă. Pe măsură ce se prelungește starea de urgență, considerăm că este necesară o îmbunătățire a campaniei publice de informare și comunicare strategică pentru a face izolarea și distanțarea mai suportabile de către populație.⁷²

La nivel internațional, două au fost strategiile de comunicare guvernamentală cel mai frecvent utilizate: (1) deschidere și transparență totală privind situația sanitară și economică, precum și folosirea unui stil de comunicare descentralizat, respectiv (2) control centralizat asupra informației și a modalităților de comunicare.

România face parte din a doua categorie. Comunicarea se realizează prin intermediul unei structuri puternic centralizate, cu un număr redus de persoane (reprezentanți ai autorităților) și un stil mai degrabă militar, concentrat pe oferirea de informații oficiale, descriptive, dar fără să ofere în același timp sprijin emoțional. Spre exemplu, simpla menționare repetitivă în dispozițiile finale ale ordonanțelor militare că furnizorii de servicii media audiovizuale au obligația de a informa publicul apare ca insuficientă. Sunt de remarcat atenția deosebită pe care structura centralizată de comunicare o arată controlului fenomenului #fakenews, în principal pe internet și rețelele de socializare, și utilizarea într-o mai mare măsură a canalelor clasice TV decât pe internet/digitale (ex., social media, în special Facebook, cea mai populară rețea de socializare din România).

Recomandăm un parteneriat între guvern, mediul privat (agenții de publicitate) și cel universitar și de cercetare de specialitate (comunicare, psihologie, sociologie, educație fizică și sport). De asemenea, recomandăm și lărgirea mediilor de difuzare a mesajului #stațiacasă și pe internet, prin reclame pe rețelele sociale și site-uri precum youtube, precum și folosirea unei abordări care să facă apel într-o mai mare măsură la emoții pozitive.

Principalele stații TV au lansat propriile campanii de informare și sprijinire a populației, care folosesc în principal o abordare emoțională pozitivă (cele mai notabile exemple fiind ProTV, Digi24 și Antena 1). Acestea însă se află în opoziție vizibilă fie cu caracterul mai degrabă pur informativ al emisiunilor dedicate pandemiei, bazat pe preluarea știrilor oficiale și fără explorarea potențialului de soluționare a problemelor specifice izolării la domiciliu în această perioadă, fie cu stilul senzațional, bazat pe apelul la emoții negative (ex. teamă, incertitudine).

Menținerea sprijinului populației, în paralel cu elaborarea strategiei privind ieșirea din starea de urgență. Care este limita de sprijin din partea populației pentru combaterea răspândirii pandemiei prin măsurile de restrângere a circulației, de distanțare și

izolare fizică și socială? Altfel spus, ce se întâmplă dacă, după un anumit număr de săptămâni, „se umple paharul” și populația, pur și simplu, nu mai suportă regimul de distanțare și izolare fizică și socială și iese masiv din casă, în pofida dispozițiilor date de autorități? Evident, ar fi o situație critică. Autoritățile nu dispun de forțe de ordine suficiente pentru a restabili situația. Mai mult, autoritatea conducerii de stat ar suferi o pierdere greu recuperabilă.

Ce-i de făcut? Recomandăm, în primul rând, derularea campaniei de informare și comunicare publică, la modul prezentat mai sus. Mesajul *#statiacasa* trebuie să fie cel dominant și convingător. Pe de altă parte, la nivelul factorilor de decizie mai *este nevoie și de o strategie privind ieșirea din starea de urgență (exit strategy)*. Dincolo de pregătirea din timp a actelor normative și a politicilor post-stare de urgență, *componenta cheie constă în gestiunea orizontului de așteptare al populației referitor la durata menținerii stării de urgență*. Acesta ar putea fi făcută prin indicarea unei ferestre de timp pentru ieșirea din starea de urgență. Concret, ar putea avea la bază „aplatizarea curbei”, când rata de creștere a cazurilor de coronavirus raportat la ziua precedentă ar fi apropiată de 1% sau chiar de zero. Așadar, cel mai productiv nu ar fi fixarea unei date (gen 15 mai sau 1 iunie), ci legarea de dinamica răspândirii virusului în populație.

#statiacasa versus #hailamunca. O altă sursă de scădere a sprijinului din partea populației pentru măsurile de restrângere a circulației provine din *asertiunea că avem de ales între menținerea acestora, pe de o parte, și reluarea activității pentru a nu colapsa economia, pe de altă parte*. Cu alte cuvinte, am avea de ales între *#statiacasa* și *#hailamunca*. În cea mai mare parte, aceasta este o falsă alegere. De altfel, unii agenți economici își continuă activitatea în aceleași condiții (spitale, utilități, alte servicii publice, comerț și alimentație publică etc.), prin telemuncă sau de acasă. Renunțarea prematură la măsurile actuale riscă (re)aparitia unor focare și reluarea creșterii susținute, chiar exponențiale, a cazurilor de coronavirus, conform avertizărilor OMS⁷³. În acele condiții, cei mai mulți vor fi reticenți să iasă din case. Între viață și locul de muncă, oamenii vor alege viața lor și a celor dragi. Pe de altă parte, o minoritate formată din lucrători precari, persoane sărace, marginalizate, lipsite de protecție socială, vor fi forțate să se expună riscului de contaminare.

Indiferent de unghiul de abordare, pandemia Covid -19 afectează - pe termen imediat și mediu - standardul de viață. Pentru a atenua această tendință, impusă de o situație excepțională, e nevoie de măsuri excepționale; nu toate sunt populare, dar sunt imperios necesare pentru a reveni cât mai repede la standardul de viață de dinaintea pandemiei.

Note și surse bibliografice

- ¹ Academia Română. *Istoria românilor*. vol. VIII: România reîntregită, coord. Ioan Scurtu, București: Ed. Enciclopedică, 2003, vol. IX, Academia Română. *Istoria românilor*. vol. IX: România în anii 1940-1947, coord. Dinu Giurăscu, București: Ed. Enciclopedică, 2008. Cătălin Zamfir. *O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”?*, Iași: Polirom, 2004. Cătălin Zamfir. *Istoria socială României*, ediția a II-a, București: Editura Academiei Române, 2019. Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. I-III, București: Editura Academiei Române, 2018.
- ² Spre exemplu, economia de război a României a colapsat la începutul anului 1945. În anii 1980, efortul de plată integrală și înainte de termen a datoriei externe a condus la o stare generală de dezagregare și blocaj în economie.
- ³ Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. II, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 492-513, Cornal Ban, Alexandra Rusu. *Pauperitatea fiscală a României. Ce o explică și ce se (mai) poate face*, Friesrich Ebert Stiftung, 2019.
- ⁴ Potrivit estimărilor FMI din *World Economic Outlook*, ediția, aprilie 2020, Appendix A, B, economia României va înregistra o scădere a PIB în termeni reali cu -5% și un deficit public de -8,9% din PIB în 2020.
- ⁵ Nicolae Jăran, *România socială*, „Numărul de bugetari în România: ignoranță sau propagandă?”, 10/4/2020, romanasociala.ro/numarul-de-bugetari-in-romania-ignoranta-sau-propaganda
- ⁶ Cătălin Zamfir, „Spre o nouă teorie a tranziției” în *România la răscruce: opțiuni pentru viitor*, Iulian Stănescu și Cătălin Zamfir (coord.), pp. 15-44. București: Pro Universitaria, 2015, p. 30.
- ⁷ Eurostat, General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]
- ⁸ PIAROM, *Studiu privind dinamica pieței muncii la nivelul principalelor industrii angajatoare din România în perioada 2016-2017*, 2018, citat în Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 3, București: Editura Academiei Române, 2019, pp. 797-801.
- ⁹ Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 3, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 799-801.
- ¹⁰ Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 2, București: Editura Academiei Române, 2018, p. 468.
- ¹¹ Walter Korpi și Joakim Palme. „The paradox of redistribution and strategic equality: welfare institutions, inequality, and poverty in Western countries”, *American sociological review*, 63, SAGE, February, 1998, pp. 681-682.
- ¹² Pentru mecanismele de distribuție și redistribuire ale valorii nou create în economie, precum și acțiunea statului de avantajare a capitalului și de slăbire a forței de negociere a muncii, a se vedea în Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. II, București: Editura Academiei Române, 2018, pp. 460-465.
- ¹³ Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. II, București: Editura Academiei Române, 2018, p. 471. Între 2009-2011 remunerarea muncii a pierdut 12,2 mld. euro, iar capitalul 0,7 mld. euro, potrivit calculelor lui Florin Georgescu.
- ¹⁴ Cătălin Zamfir. *O analiză critică a tranziției. Ce va fi „după”?*, Iași: Polirom, 2004. Cornel Ban. *Dependență și dezvoltare. Economia politică a capitalismului românesc*, Cluj-Napoca: Tact, 2014.
- ¹⁵ Florin Georgescu. *Capitalul în România postcomunistă*, vol. 2, București: Editura Academiei Române, 2018, p. 475.
- ¹⁶ *Monitorul Social*, „Contracte de muncă: întreprinderi de stat vs întreprinderi private”, monitorsocial.ro/indicator/contracte-de-munca-intreprinderi-de-stat-vs-intreprinderi-private
- ¹⁷ *Syndex România*. „Situația salariaților din România. Studiu anual 2018-2019”, cf. datelor Inspecției Muncii, p. 53, syndex.ro/sites/default/files/files/pdf/2019-06/Situa%C8%9Bia%20salaria%C8%9Bilor%20din%20Rom%C3%A2nia%20%282019%29_0.pdf
- ¹⁸ Prelucrări ale Simonei Ilie după CNPP. *Indicatori statistici pilon I*, 2020.01 - Ianuarie cnpp.ro/documents/10180/3983316/2020.01%20-

[%20Ianuarie%20Asigura%C8%9Bi;jsessionid=s2m6pZIXF7nnPmDSRk2y0Jt8T1JyJbGnrpYTVSQtJt5Z6X0C2Xk7!2146484388!1587127671047?version=1.0&t=1585663536129](#)

¹⁹ Eurostat, *Monthly minimum wages – bi-annual data* [earn_mw_cur], accesat 21.4.2020.

²⁰ Syndex România. „Situția salariilor din România. Studiu anual 2018-2019”, p. 22.

²¹ Cartel Alfa. „De ce trebuie modificată legea dialogului social nr. 62/2011?”, [cartel-alfa.ro/ro/schimbam-regulile-70/](#)

²² Eurostat. *People at risk of poverty after social transfers*, http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_52, accesat 22.4.2020

²³ Eurostat. *Gini coefficient of equivalised disposable income - EU-SILC survey*, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tessi190>, accesat 22.4.2020

²⁴ Eurostat. *Inequality of income distribution*. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tespm151>, accesat 22.4.2020

²⁵ A se vedea și dinamica descendentă pentru România a ratei deprivării materiale severe cf. Eurostat. *Severe material deprivation rate %*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=tespm030&lang=en>, accesat 23.4.2020

²⁶ Informări de presă ale MMPS cu privire la situația contractelor de muncă suspendate sau încetate, <http://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/comunicare/comunicate-de-presa>

²⁷ Ibid.

²⁸ Prelucrări ale autorului pe baza datelor din *Raportul privind execuția bugetară finală pe anul 2018* al Ministerului Finanțelor Publice, p. 26, Anuarul statistic 2019, capitol Finanțe publice și Buletinul lunar BNR 2/2019, Eurostat, *General government expenditure by function (COFOG)* [gov_10a_exp].

²⁹ Ordonanța de urgență nr. 30/2020 pentru modificarea și completarea unor acte normative, precum și pentru stabilirea unor măsuri în domeniul protecției sociale în contextul situației epidemiologice determinate de răspândirea coronavirusului SARS-CoV-2 publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 231 din 21 martie 2020

³⁰ INS, „Comunicat de presă, Domeniul pieței muncii”, 9 aprilie 2020 https://insse.ro/cms/sites/default/files/com_presa/com_pdf/cs02r20.pdf

³¹ INS. *Recensământul populației și locuințelor 2002*.

³² Anularea contribuțiilor de asigurări sociale de șomaj din partea angajatului și angajatorului a condus la reducerea veniturilor (cumulate de la începutul anului) ale bugetului asigurărilor de șomaj de la 343,9 milioane lei în februarie 2017 la 249,4 milioane lei în anul 2018, în termeni nominali. Deci, o scădere de aproape 27,5%, în termeni nominali, în condițiile de creștere economică susținută și de creștere a locurilor de muncă, cf. BNR. *Buletin statistic lunar 2/2018*, p. 79.

³³ Eurostat, indicator [spr_exp_sum]

³⁴ MMPS, *Buletin statistic 1 ianuarie-31 decembrie 2019. Asistență socială*, p. 2, [mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Tab Asist 2019.pdf](#)

³⁵ Eurostat, *General government expenditure by function (COFOG)* [gov_10a_exp]

³⁶ Eurostat, [ilc_peps01]

³⁷ Eurostat [spr_exp_sum]

³⁸ Eurostat, *General government expenditure by function (COFOG)* [gov_10a_exp]

³⁹ Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții. *Buletin statistic decembrie 2019*, <http://anpd.gov.ro/web/wp-content/uploads/2020/04/BULETIN-STATISTIC-ANDPDCA-adulti-TRIM-IV-2019.pdf> accesat la data de 13 Aprilie 2020

⁴⁰ Autoritatea Națională pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, Copii și Adopții. *Buletin statistic decembrie 2019*, <http://anpd.gov.ro/web/wp-content/uploads/2020/04/BULETIN-STATISTIC-ANDPDCA-adulti-TRIM-IV-2019.pdf>

⁴¹ Legea nr. 416/2001 privind venitul minim garantat.

⁴² MMPS, *Buletin statistic 1 ianuarie-31 decembrie 2019. Asistență socială*, p. 2, [mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Tab Asist 2019.pdf](#)

⁴³ Luana Pop. *ESPN Thematic Report on minimum income schemes. Romania*. Bruxelles: Comisia Europeană, 2015; Sebastian Joc și Bianca Buligescu, „Impactul politicii de acordare a ajutorului social pentru asigurarea venitului minim garantat asupra reducerii sărăciei în România”. *Sociologie Românească* 18(1), în curs de apariție.

⁴⁴ A se vedea Legea nr. 192/2018 pentru modificarea și completarea Legii nr. 416/2001 privind venitul minim garantat.

⁴⁵ MMPS. *Buletin statistic 1 ianuarie-31 decembrie 2019. Asistență socială*, p. 2, mmuncii.ro/j33/images/buletin_statistic/Tab_Asist_2019.pdf

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Calculele au la bază o metodologie realizată de Adina Mihăilescu, cercetător ICCV.

⁴⁸ Banca Mondială, *Poverty and shared prosperity report*, 2018, worldbank.org/en/publication/poverty-and-shared-prosperity

⁴⁹ Luana Pop. *Investiția în copii: întreruperea ciclului de reproducere a dezavantajelor. Un studiu asupra politicilor naționale. România*, Comisia Europeană, 2014.

⁵⁰ Legea asistenței sociale 292/2011, art. 112 (2) lit. g).

⁵¹ Hotărârea Guvernului 559/2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 665 din 11 august 2017.

⁵² Numărul de asistenți sociali era insuficient încă dinainte de declanșarea pandemiei, cf. Florin Lazăr. *Asistență socială fără asistență sociali*, Editura Tritonic, 2015. A se vedea MMPS. *Analiza și evaluarea grupurilor vulnerabile în vederea stabilirii nevoii de servicii sociale*, 2018.

⁵³ mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/13042020_Camine_persoane_varstnice.pdf

⁵⁴ http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/13042020_Ingrijire_la_domiciliu.pdf

⁵⁵ Cf. legii asistenței sociale 292/2011, art. (1) și (3), cantinele sociale se adresează persoanelor fără venituri sau cu venituri reduse cărora și se acordă „masă caldă și rece, gratuit sau contra cost”.

⁵⁶ Este vorba de județele Alba, Arad, Călărași, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Olt, Sibiu, Teleorman și Vrancea.

⁵⁷ http://mmuncii.ro/j33/images/Documente/Familie/13042020_Cantine_sociale.pdf

⁵⁸ Legea 292/ 2011 a asistenței sociale, cu modificările și completările ulterioare, art. 6, 71, 35, 49, 62, 64, 68, 82, 101

⁵⁹ Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020, Strategia națională pentru protecția copilului 2014-2020, Strategia națională de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități 2014-2020, Strategia națională pentru promovarea îmbătrânirii active și protecția persoanelor vârstnice 2015-2020, Strategia națională pentru promovarea îmbătrânirii active și protecția persoanelor vârstnice 2015-2020, Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2014-2020

⁶⁰ INSCOP Research. *Percepția populației cu privire la impactul economic al epidemiei Covid-19 în România*. Sondaj de opinie național realizat între 20-24.3. Forma întrebării: „În opinia dvs., dacă situația economiei românești se va înrăutăți în următoarele 6 luni România ar trebui să solicite un împrumut de la FMI sau Banca Mondială?”, inscop.ro/wp-content/uploads/2020/03/25.03.20-Raport-INSOCOP-CAPITAL-final.pdf

⁶¹ Desigur, în cazul salariilor este vorba de suma netă, ce rămâne după plata contribuțiilor sociale, a aplicării deducerii personale și plata a impozitului pe venit. Raportat la salariul brut, ar însemna circa 5.471 lei lunar.

⁶² Ordonanța militară 4/2020, art. 11, alin 3), art. 3 alin 1 și 2.

⁶³ OUG 34/2020 Art. 28, alineatele 1 și 2

⁶⁴ Ponderea plăților cu cardul pentru clienții emag a crescut de la 40% la Ziarul 60%, chiar 70% în București, cf. *Ziarul Financiar*, „Criza coronavirus. eMAG, cel mai mare retailer online: Vânzările sunt mai mari cu 10% față de o perioadă obișnuită; clienții fug de cash - care poate transmite virusul - și plătesc masiv cu cardul; comenzi de 10 ori mai mari în supermarket; boom pentru computere, TV-uri, alimente și produse de curățenie; alcoolul sanitar s-a cumpărat cot la cot cu făina și uleiul”, 17.03.2020, zf.ro/business-hi-tech/criza-coronavirus-emag-cel-mare-retailer-online-vanzarile-mari-10-fata-perioada-obisnuita-clientii-fug-cash-transmite-virusul-platesc-masiv-cardul-comenzi-10-ori-mari-supermarket-boom-computere-tv-18993285

⁶⁵ INS. *Recensământul populației și locuințelor*, 2011.

⁶⁶ INTERPOL. *Global operation sees a rise in fake medical products related to Covid-19*, 19/03/2020, [interpol.int/News-and-Events/News/2020/Global-operation-sees-a-rise-in-fake-medical-products-related-to-COVID-19](https://www.interpol.int/News-and-Events/News/2020/Global-operation-sees-a-rise-in-fake-medical-products-related-to-COVID-19)

⁶⁷ EUROPOL. *How criminals profit from the Covid-19 pandemic*, 27/3/2020, [europol.europa.eu/newsroom/news/how-criminals-profit-Covid-19-pandemic](https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/how-criminals-profit-Covid-19-pandemic)

⁶⁸ UN Women, *Violence against women and girls: the shadow pandemic*. Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka, Executive Director of UN Women, <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>

⁶⁹ ANP. *Situația privind capacitatea de cazare a unităților și efectivele acestora*, anp.gov.ro/wp-content/uploads/2020/04/07.04.2020-Capacitatea-de-cazare-a-unitatilor-si-efectivele-acestora-ef-20592-CC-18236-SITE.pdf

⁷⁰ ANP. *Raport anual de activitate 2018*, anp.gov.ro/wp-content/uploads/2019/03/Raport-activitate-ANP-2018-1.pdf

⁷¹ Declarație de presă a Înalțului Comisar ONU pentru Drepturile Omului, Michelle Bachelet, 25/03/2020

<https://news.un.org/en/story/2020/03/1060252?fbclid=IwAR2KqFwSJLkxPCDBQjw7MzsaHO1PRrxp81R0oR44SE25OW3EfHeqMStQCrg>

⁷² O campanie există, dar e confuză pe alocuri, cu mesaje contradictorii. Efect: reduce încrederea în instituțiile statului, cu consecințe pe termen lung, având în vedere perspectiva menținerii unor restricții și a regulilor de distanțare socială.

⁷³ Reuters, „WHO warns about dangers of premature lifting of Covid-19 restrictions”, 10/04/2020, [reuters.com/article/us-health-coronavirus-who/who-warns-about-dangers-of-premature-lifting-of-Covid-19-restrictions-idUSKCN21S1QN?feedType=RSS&feedName=worldNews&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Reuters%2FworldNews+%28Reuters+World+News%29](https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-who/who-warns-about-dangers-of-premature-lifting-of-Covid-19-restrictions-idUSKCN21S1QN?feedType=RSS&feedName=worldNews&utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Reuters%2FworldNews+%28Reuters+World+News%29)